İZMİR TİCARET BORSASI
1891

Zeytinyağı Üretim ve Ticareti Açısından Lisanslı Depoculuktan Beklentiler

Yayın No: 94

ZEYTİNYAĞI ÜRETİM VE TİCARETİ AÇISINDAN LİSANSLI DEPOCULUKTAN BEKLENTİLER, İZMİR İLİ ÖRNEĞİ

Muzaffer Kerem SAVRAN

Prof. Dr. Nevin DEMİRBAŞ

Baskı / Printing: Hürriyet Matbaası
5501 Sokak No: 6 Kat: 1 Tuna Mahallesi Çamdibi / İZMİR
Tel: (0232) 435 69 69 www.hurriyetmatbaa.com

Basım Tarihi / Printing Date: 08/07/2015

ISBN: 978-605-137-479-6

1.Basım / 1st Printing

Yayın Türü: Basılı Kitap

ÖZET

ZEYTİNYAĞI ÜRETİM VE TİCARETİ AÇISINDAN LİSANSLI DEPOCULUKTAN BEKLENTİLER, İZMİR İLİ ÖRNEĞİ

SAVRAN, Muzaffer Kerem

Prof. Dr. Nevin DEMİRBAŞ

Türkiye mevcut ekolojik koşulları ve artan zeytin ağacı sayısı ile zeytinyağı üretiminde önemli bir potansiyele sahiptir. Üretilen zeytinyağlarının bir kısmı iç piyasaya sunulurken önemli bir kısmı da ihraç edilmektedir. Zeytinyağında üretim, depolama ve pazarlama politikalarındaki tutarsızlıklar nedeniyle bazı yıllar arz fazlalıkları, fiyat istikrarsızlıkları ve ciddi miktarda kalite kayıpları yaşanabilmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin zeytinyağı üretim ve ihracatında arzu edilen seviyeye sürdürülebilir bir şekilde gelebilmesi açısından lisanslı depoculuk sisteminin yaygınlaştırılması ve etkin şekilde kullanılması önemlidir. Bununla birlikte, mevcut üretim, depolama ve pazarlama sisteminin aksayan yönlerini telâfi etme fırsatı sunan sistemin, bazı yapısal ve altyapı sorunları da bulunmaktadır.

Bu çalışmanın ana amacı zeytinyağı sanayici ve ihracatçılarının lisanslı depoculuktan beklentilerini belirleyip; sistemin kurulumu sırasında ortaya çıkması olası sorunları yine sektörün beklentilerine göre değerlendirmek ve çözüm önerileri sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Lisanslı depoculuk sistemi, zeytinyağı ticareti, İzmir.

ÖNSÖZ

Dünyada sağlıklı beslenme trendinin her geçen gün artması; kalp-damar hastalıkları, sindirim sistemi, kemik yapısı gibi insan sağlığı açısından çok önemli fonksiyonları bulunan zeytin ve zeytinyağını yükselen yıldız konumuna taşımaktadır.

Zeytinyağı, Ege bölgesi için sadece bir tarım ürünü, hammadde veya ekonomik faaliyet değil, bir kültür ve yaşam biçimidir. Gastronomi fenomenidir, bir ilaç ve güzellik iksiridir. Türkiye, sahip olduğu yaklaşık 160 milyonu aşan ağaç varlığı ve yıllık 150-200 bin ton arasında değişen zeytinyağı üretimi ile üretici ülkeler arasında bazı yıllar dördüncü, bazı yıllarda ise beşinci büyük üretici ülke olmaktadır. Zeytincilik ve zeytinyağı sektörü bu özellikleriyle ülkemiz tarım ve sanayisi için büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple zeytin ve zeytinyağının kaliteli olarak elde edilmesi, işlenmesi, depolanması ve tüketime sunulması gerekmektedir.

Lisanslı depoculuk sistemi ise tarım ürünlerinin ticaretinin kolaylaştırılması, ürünlerin emniyeti ve sağlıklı ortamda muhafaza edilmesi gibi pek çok başka faydasının yanı sıra piyasadaki fiyat istikrarsızlığına mani olarak ülke genelinde, hem üreticilere, hem tüccarlara, hem de sanayicilere ayrı ayrı fayda sağlayacak yeni bir tarımsal pazarlama modelidir.

Bu çerçevede zeytinyağı üretim ve ihracatı açısından lisanslı depoculuğun, ülkemizde zeytin-zeytinyağı üretim ve ticareti açısından en önemli iller arasında yer alan İzmir örneği üzerinden değerlendirilmesi, varsa eksikliklerin saptanması ve giderilmesi önem taşımaktadır.

Bu anlayış ve bilinçle hareket eden Borsamız, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü'nde görevli Ziraat Yüksek Mühendisi Sayın Muzaffer Kerem Savran ve Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nden Sayın Profesör Doktor Nevin DEMİRBAŞ tarafından hazırlanan "Zeytinyağı Üretim ve Ticareti Açısından Lisanslı Depoculuktan Beklentiler, İzmir İli Örneği" isimli bu eserin basılmasına karar vermiştir. Türkiye'de konu ile ilgili özellikle zeytinyağı sektörünü ele alan doğrudan başka bir araştırmanın olmaması çalışmaya daha da önemli bir kaynak eser niteliği taşımaktadır.

Çalışmanın basılmasıyla konunun ilgili taraflarınca değerlendirilmesi ve tartışılmasına zemin hazırlamak ve daha iyiyi bulmada İzmir Ticaret Borsası olarak katkı sağlanması amaçlanmıştır. Temennimiz, eserin ilgili kişi ve kurumlara fayda sağlamasıdır.

Işınsu KESTELLİ

İzmir Ticaret Borsası

Yönetim Kurulu Başkanı

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve çalışmam süresince her konuda desteğini benden esirgemeyen Hocam Sayın Prof. Dr. Nevin DEMİRBAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mensubu olmaktan onur duyduğum Zeytincilik Araştırma İstasyonu Müdürlüğü'nün değerli idareci ve çalışanlarına katkıları için teşekkür ederim.

Çalışmamın hazırlık aşamasında değerli bilgilerini esirgemeyen İzmir Ticaret Borsası Ar-Ge Müdürü Sayın Mustafa YAĞCIOĞLU'na, Ege Zeytin-Zeytinyağı İhracatçıları Birliği yönetim kurulu üyesi Sayın Mustafa ALHAT'a, Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreter Yardımcısı Sayın Canan ÖZYİĞİT'e ve görüşme talebimi kabul ederek araştırma bulgularımı hazırlamama imkân sağlayan firmalara teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamın gerçekleştirilmesinde gerekli maddi desteği sağlayan Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne ve İzmir Ticaret Borsası'na teşekkür ederim.

Çalışmam süresince arkadaşlıklarını ve yardımlarını benden esirgemeyen Arş. Gör. Sayın Duygu TOSUN'a, Arş. Gör. Sayın Berkay KESKİN'e ve Ziraat Yüksek Mühendisi Sayın Ayça Nur ŞAHİN'e içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET v

ÖNSÖZ vii

TEŞEKKÜR ix

ŞEKİLLER DİZİNİ xv

ÇİZELGELER DİZİNİ xvii

KISALTMALAR DİZİNİ xxi

1.GİRİŞ 1

1.1 Konunun Önemi 1

1.2 Araştırmanın Önemi. 2

1.3 Araştırmanın Amacı 3

1.4 Araştırmanın Kapsamı 3

2. MATERYAL VE YÖNTEM 5

2.1 Materyal 5

2.2 Yöntem 5

3. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 11

4. TÜRKİYE'DE ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ VE İHRACATI 16

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Sayfa

4.1 Türkiye'de Zeytinyağı Üretimi 16

4.2 Türkiye'de Zeytinyağı İhracatı..... 18

5. LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİ 20

5.1 Dünyada Lisanslı Depoculuk Sisteminin Durumu..... 20

5.2 Türkiye'de Lisanslı Depoculuk Sisteminin Durumu 21

5.3 Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sistemi..... 23

6. ARAŞTIRMA BULGULARI 26

6.1 Zeytinyağı Sanayicilerinin ve Yağhanelerin Genel Özellikleri 24

6.1.1 Zeytinyağı sanayicilerinin diğer bazı özellikleri 26

6.1.2 Zeytinyağı sanayicilerinin başlıca sorunları..... 36

6.1.3 Yağhanelerin genel özellikleri..... 37

6.2 Zeytinyağı İhracatçılarının ve Zeytinyağı İhracatçısı Firmaların Genel Özellikleri 41

6.2.1 Zeytinyağı ihracatçılarının genel özellikleri..... 41

6.2.2 Zeytinyağı ihracatçılarının başlıca sorunları 46

6.2.3 Zeytinyağı ihraç eden firmaların genel özellikleri 47

7. SONUÇ VE ÖNERİLER 49

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Sayfa

KAYNAKLAR DİZİNİ 51

ÖZGEÇMİŞ..... 56

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil Sayfa

4.1 Türkiye Zeytin Ağacı Sayısı....17

4.2 Türkiye Zeytinyağı Üretimi....17

4.3 Türkiye Zeytinyağı İhracatı....19

6.1 İncelenen İşletmelerde Zeytinyağı Sanayicilerinin Yaş Dağılımları....27

6.2 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Eğitim Seviyeleri....28

6.3 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Mesleki Deneyimleri....29

6.4 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Mevcut İşletmelerdeki Çalışma Süreleri....29

6.5 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri....30

6.6 İncelenen Yağhanelerin Sezon İçi İstihdam Ettikleri İşçi Sayıları....38

6.7 İncelenen Yağhanelerin Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahip Olma Durumları....39

6.8 İncelenen Yağhanelerin Depo Kapasiteleri....40

6.9 İncelenen Yağhanelerin Ham Zeytinini İşledikleri Çiftçi Sayısı....40

6.10 İncelenen Firmalardaki İhracatçıların Eğitim Seviyeleri....42

6.11 İncelenen Firmalardaki İhracatçıların Mesleki Deneyimleri....42

6.12 İncelenen Firmalardaki İhracatçıların Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri....43

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

Şekil Sayfa

6.13 İncelenen İhracatçı Firmaların Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği

Sistem Belgesine Sahip Olma Durumları.....48

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge Sayfa

2.1 Anket Yapılan Yağhanelerin İlçeler İtibariyle Dağılımı 7

2.2 Khi-kare Analizleri ile İncelenen Değişkenler ve Değişkenlere Ait Gruplar..... 8

2.3 Yağhanelerin Depo Kapasitelerine Göre Gruplandırılması 9

2.4 İhracatçı Firmaların İlçeler İtibariyle Dağılımı 10

4.1 Dünya Zeytinyağı Üretimi (2009/10-2012/13) 16

4.2 Dünya Zeytinyağı İhracatı (2009/10-2012/13)..... 18

5.1 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Lisanslı Depolar (2013) 22

6.1 İncelenen İşletmelerde Sanayicilerin ve İşletmelerin Genel Özellikleri 25

6.2 İncelenen İşletmelerde Sanayicilerin Diğer Bazı Özellikleri 26

6.3 Sanayicilerin Yaşlarına Göre Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olmada İsteklilik Durumu 27

6.4 Sanayicilerin Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri 31

6.5 Sanayicilerin Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olma Konusundaki İstekliliği 31

6.6 Depo Kapasitelerine Göre Sanayicilerin Lisanslı Depoculuk Hakkında Bilgi Sahibi Olma durumu 32

6.7 Sanayicilerin Mevcut İşletmedeki Çalışma Sürelerine Göre Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olma Konusundaki İsteklilik Durumu..... 32

ÇİZELGELER DİZİNİ (DEVAM)

Çizelge Sayfa

6.8 Sanayicilerin Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sistemi ile Elde Edilecek Avantajlar Hakkındaki Görüşleri 33

6.9 Sanayicilerin Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sisteminin Uygulanması Sırasında Çıkabilecek Olası Problemler ve Dezavantajlar Hakkındaki Görüşleri 34

6.10 Sanayicilerin Yaşlarına Göre Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahip Olma Durumu 35

6.11 Sanayicilerin Eğitim Seviyelerine Göre Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahip Olma Durumu 36

6.12 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Başlıca Sorunları 36

6.13 İncelenen Yağhanelerin Genel Özellikleri 37

6.14 İncelenen İhracatçıların Genel Özellikleri 41

6.15 İhracatçıların Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri 44

6.16 İhracatçıların Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olma Konusundaki İstekliliği 44

6.17 İhracatçıların Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sistemi ile Elde Edilecek Avantajlar Hakkındaki Görüşleri 45

6.18 İhracatçıların Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sisteminin Uygulanması Sırasında Ortaya Çıkabilecek Olası Problemler ve Dezavantajlar Hakkındaki Görüşleri 46

6.19 İncelenen Firmalardaki Zeytinyağı İhracatçılarının Başlıca Sorunları 46

ÇİZELGELER DİZİNİ (DEVAM)

Çizelge Sayfa

6.20 İncelenen Zeytinyağı İhracatçısı Firmaların Özellikleri 47

6.21 Zeytinyağı İhracatçısı Firmaların Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği
Sistem Belgesine Sahip Olma Durumları..... 48

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
EBSO	Ege Bölgesi Sanayi Odası
EİB	Ege İhracatçı Birlikleri
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GTB	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
GTHB	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
IOC	Uluslararası Zeytin Konseyi
İİB	İstanbul İhracatçı Birlikleri
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İTB	İzmir Ticaret Borsası
İZTO	İzmir Ticaret Odası
PTB	Polatlı Ticaret Borsası
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
USAID	Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı

ZAE Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

1. GİRİŞ

1.1 Konunun Önemi

Türkiye sahip olduğu zeytin ağacı varlığı ile dünyanın önemli zeytin üreticisi ülkeleri arasındadır (Savran ve Demirbaş, 2011). Üretim değerinin her yıl artmasına paralel olarak zeytincilik sektörü Avrupa Birliği (AB) Ortak Piyasa Düzeni'nde de temel stratejik ürünler arasında yerini almaktadır (Tuna, 2005).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2012 yılı verilerine göre, Dünya'da 26 ülkede ekonomik anlamda zeytinyağı üretimi yapılmaktadır. 10 milyon hektar olan dünya zeytin üretim alanlarının yaklaşık %70'i Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktadır (FAO, 2013). Yaklaşık 3 044 bin ton olan Dünya zeytinyağı üretiminin büyük bölümü, altı tipik Akdeniz ülkesinde yoğunlaşmıştır. Uluslararası Zeytin Konseyi'nin (IOC) 2013 yılı verilerine göre, toplam üretimin %42.9'u İspanya, %14.9'u İtalya, %10.4'ü Yunanistan, %6.0'sı Suriye %5.7'si Türkiye ve %5.5'i Tunus tarafından sağlanmaktadır. Türkiye, yıllık ortalama 173 bin tonu aşan zeytinyağı üretimi ile üretici ülkeler arasında 5.sırada yer almaktadır (IOC, 2013).

Dünya'da önemli zeytinyağı üreticisi ülkeler, üretimlerinin belli bir bölümünü ihraç ederek ekonomilerine önemli girdi sağlamaktadırlar (IOC, 2013). Ancak zeytin ağacı fizyolojik olarak üretimde periyodisite gösteren bir bitki olduğundan ticaretinde ciddi aksaklıklar yaşanmaktadır. Lisanslı depo kullanımı; tarımsal ürünlerdeki şeffaf ticaret paylarını geliştirerek, üretici ile büyük tüccarlar arasındaki zinciri kısaltıp, ürün satışını erteleyebilmeyi mümkün kılarak oldukça önemli kazanımlar sağlamaktadır (Coulter and Onumah, 2002). Lisanslı depoculuk sisteminde sanayici ve tüccarlar, talep ettikleri kalitede ve çeşitteki ürünü istedikleri miktarda, güvenilir şekilde, gerektiğinde elektronik ortamda, mekân sınırlaması olmaksızın ve kısa zamanda temin edebilmektedir. Ellerindeki ürün senetleriyle ilerideki piyasa durumunu tahmin edebilme ve uygun koşullarda kredi alabilme olanağına da kavuşmaktadırlar. Tarım ürünlerinde görülen fiyat dalgalanmalarının, üretici, sanayici ve bu ürünlerin ticareti ile uğraşan kesimin üzerinde yaratacağı fiyat riskini en aza indirebilmek ve kendilerini koruma altına alabilmek "Futures Kontratlar" ile mümkün olabilmektedir (Erbay, 2007). Vadeli işlemlerin temelinde, ileri tarihte gerçekleşecek olan alım ya da satım işleminin fiyatının bugünden belirlenip anlaşmaya varılmış olması yatmaktadır (Tekçe, 2006).

Lisanslı depoculuk sistemi ile üreticiler kredi teminatı olarak depolanan ürünlerini kullanabilirler. Bu sayede düşük maliyetle girdi temin edebilir, çok daha hızlı ve az masraflı bir kredi akışı sağlayabilirler. Ayrıca ürünün makul fiyatla satışı da sağlanabilir (Carter and Waters, 2004).

1.2 Araştırmanın Önemi

Gelişmiş ülkelerde vadeli işlem borsalarının varlığı, işlem hacimleri ve çalışma sistemleri sayesinde fiyat dalgalanmalarından kaynaklanabilecek zarar hafifletilmiş, makroekonomik istikrar sağlanmış, arz ve talep dengesizlikleri giderilmiştir. Türkiye'de standart dışı geleneksel depolama alışkanlığından vazgeçilmemesi ve güvence mekanizmalarının oluşturulamaması nedeniyle dünya ekonomisindeki gelişmelere paralel şekilde lisanslı depoculuk sistemi son yıllara kadar kurulamamıştır (Kaya, 2007).

Lisanslı depoculuk sisteminin uygulanmasında, kesin bir teminat sisteminin ve işleyen bir tazminat fonunun olması, kredi veren bankalar açısından güvenilir ve müdahaleye uygun bir yasal ortam sağlamaktadır (Martin and Bryde, 1999).

Türkiye'de şu anda bir ürün ihtisas borsası olmamakla birlikte, mevcut ticaret borsaları vasıtalarıyla bu açık kapatılmaya çalışılmaktadır. Esasen ürün ihtisas borsası ve lisanslı depoculuk sistemi birbirinden ayrılmaz bir bütündür ve biri olmadan diğerinin başarılı olma şansı bulunmamaktadır (Saygılıer, 2009).

Türkiye, zeytinyağı ihracatında özellikle az ürün yıllarında aynı miktarda ürün garantisi sağlayamadığından çoğu kez mevcut pazarlarını kaybetmekte ve sürdürülebilir bir zeytinyağı ihracatı gerçekleştirememektedir. Alt yapının yetersizliği istenilen kalitede üretim yapılmasını ve verimliliği sınırlamaktadır (Gencer, 2009). Ayrıca kötü koşullarda ve sınıflandırılmaya tabi tutulmadan depolanan zeytinyağları pazar değerlerini de önemli ölçüde yitirmektedir. Bunun neticesinde, özellikle son yıllarda dış pazarlarda önem kazanan kaliteli gıda tüketme eğilimi nedeniyle, kalitesi düşük Türk zeytinyağları tercih edilmemekte ve önemli derecede maddi kayıplara neden olmaktadır.

Bu çalışma ile lisanslı depoculuk sisteminin Türkiye'nin zeytinyağı üretim ve ihracatında yaşamakta olduğu sorunların çözümüne nasıl katkı sağlayabileceği İzmir ili örneğinde araştırılmıştır. Sistemin bir bütün olarak işlemesinin gerektirdiği alt yapı çalışmaları ve İzmir'in zeytinyağı sektörü paydaşları açısından konuya olan ilginin yüksekliği, bu konuda ortaya çıkan veri ve bilgilerin değerini artırmaktadır. Türkiye'de konu ile ilgili özellikle zeytinyağı sektörünü ele alan doğrudan bir araştırmanın olmaması çalışmanın önemini arttıran bir diğer husustur.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın ana amacı, Türkiye'nin zeytinyağı üretim ve ticaretinde yaşadığı sorunların çözümlenmesi noktasında; sanayici ve ihracatçıların lisanslı depoculuktan beklentilerinin belirlenmesidir.

Bu ana amaç çerçevesinde çalışmanın yan amaçları ise;

- Dünya'da ve Türkiye'de Lisanslı Depoculuk konusunda ortaya çıkan gelişmeleri incelemek,

- Sistemin kurulması sırasında ortaya çıkabilecek sorunları tespit etmek ve bunlara ilişkin sektörden gelen önerileri değerlendirmektir.

1.4 Araştırmanın Kapsamı

Çalışma coğrafi olarak İzmir ilini, sektör paydaşları olarak; işleyicileri, ihracatçıları, ilgili kurum ve kuruluşların (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü, Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İzmir Ticaret Borsası, Ege İhracatçı Birlikleri ve İzmir Ticaret Odası) temsilcilerini kapsamaktadır. İhracat ve üretim ile ilgili makro verilerin değerlendirilmesinde zaman dilimi olarak son 20 yıllık veriler ele alınmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal

Araştırmanın materyali birincil ve ikincil kaynaklı verilerdir. Araştırmanın ana materyalini, İzmir ilinde faaliyet gösteren ihracatçı ve zeytinyağı üreten firma temsilcileriyle yapılan karşılıklı görüşmeler yoluyla elde edilen özgün veriler oluşturmuştur. Araştırmada kullanılan ikincil kaynaklı veriler ise bu konuda yapılmış benzer çalışmalara ilişkin yazılı kaynaklar ile

araştırma konusu olan zeytinyağı üretim ve ihracatıyla ilgili kurum ve kuruluşlardan (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü, Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İzmir Ticaret Borsası, İzmir Ticaret Odası, Ege Bölgesi Sanayi Odası, Tariş ve Ege İhracatçı Birlikleri) sağlanan kayıtlı veri ve bilgilerdir.

2.2 Yöntem

İkincil kaynaklı verilerin elde edilmesinde iki yöntem izlenmiştir. Bunlardan ilki, bilinen kaynak tarama yöntemleri; diğeri ilgili kurum ve kuruluşlardan sağlanan kayıtlar ve belgelerdir.

Saha araştırmalarından elde edilen özgün verilerin kaynağı olan sanayici ve ihracatçı anket formları için amaca uygun sorular, sektör temsilcileriyle yapılan mülâkatlar ve daha önce yapılmış sektörle ilgili benzer nitelikteki çalışmalardan yararlanarak oluşturulmuştur.

Çalışmada lisanslı depoculuk sisteminden beklentiler, sistemin gelişimini engelleyen faktörler ve bunlara yönelik çözüm önerileri, öncelikle konu ile doğrudan veya dolaylı ilgili kurum veya kuruluşların temsilcilerinden mülâkat yolu ile toplanmıştır. Bu çerçevede, İzmir Ticaret Borsası (İTB), Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Tariş), Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) İzmir İl Müdürlüğü, Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (ZAE) ve Ege İhracatçı Birlikleri (EİB) yöneticileriyle 9 adet mülâkat yapılmıştır.

GTHB İzmir İl Müdürlüğü, Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO), EİB ve İzmir Ticaret Odası (İZTO) 2012 yılı verilerine göre İzmir ilinde 223 zeytinyağı işletmesi bulunduğu tespit edilmiştir (GTHB İl Müdürlüğü, 2012; EBSO, 2012; EİB, 2012; İZTO, 2012). Görüşülecek zeytinyağı işleyen firma sayısının belirlenmesinde oransal örnekleme formülü kullanılmıştır (Newbold, 1995).

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{px}{}^{2} + p(1-p)}$$

n= Örnek hacmi

N=Ana kitle

p= Örneğe girebilecek istenen özelliği taşıyan işletmelerin ana kitledeki işletme sayısına oranını göstermektedir. Maksimum örnek hacmine ulaşmak için p=0.5 alınmıştır.

σ^2_{px}: Popülasyonun varyansı

Bu işletmelerden görüşülecek işleyici firma sayısı %90 güven aralığı ve %10 hata payı ile 53 olarak hesaplanmıştır. Anket yapılacak işletmelerin seçimi tesadüfi olarak yapılmış ancak işletmelerin bölgesel yoğunlukları mümkün olduğunca dikkate alınmıştır. Anket yapılan firmaların ilçelere göre dağılımı Çizelge 2.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.1 Anket Yapılan Yağhanelerin İlçeler İtibariyle Dağılımı (%)

	Adet	%
İzmir (Merkez)	7	13,1
Tire	7	13,1
Bayındır	5	9,4
Torbalı	5	9,4
Selçuk	4	7,5
Bergama	3	5,7
Foça	3	5,7
Kemalpaşa	3	5,7
Menemen	3	5,7
Ödemiş	3	5,7
Aliağa	2	3,8

Dikili	2	3,8
Menderes	2	3,8
Beydağ	1	1,9
Çeşme	1	1,9
Karaburun	1	1,9
Mordoğan	1	1,9
Toplam	53	100

Sanayici ve ihracatçıların lisanslı depoculuk sistemine ilişkin bilgi düzeylerinin ve konuya bakış açılarının (beklentilerinin) ölçülmesinde 1 çok düşük, 5 çok yüksek olacak şekilde, beşli "Likert Ölçeği" kullanılmıştır (Malhotra, 1996).

Çalışmada zeytinyağı işletmeleri ve sanayicileri temel özelliklerine göre gruplandırılmış (Çizelge 2.2), elde edilen gruplar arasında farklılık olup olmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. İşletmeleri gruplara ayırabilmek için; gerçek kapasite, makine kapasitesi, işçi sayısı ve depo kapasitesi gibi işletme büyüklük ölçütleri için frekans dağılımı, çarpıklık ve basıklık gibi temel istatistiki göstergeler hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuçlara göre, işletmelerin ana gruplandırma kriteri olarak depo kapasitesinin alınması uygun görülmüştür. Buna göre işletmeler 3 gruba ayrılmıştır (Çizelge 2.3). Sürekli değişkenler için normal dağılım testi yapılmıştır. Değişkenlerin normal dağılışa uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlenmiştir. Normal dağılış gösteren değişkenler için varyans analizi (one-way anova), normal dağılış göstermeyen değişkenler için ise Kruskall-Wallis testi uygulanmıştır.

Khi-kare analizleri ile incelenen değişkenler ve değişkenlere ait gruplar Çizelge 2.2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.2 Khi-kare Analizleri ile İncelenen Değişkenler ve Değişkenlere Ait Gruplar

Değişken Adı	Değişkenlere Ait Gruplar	N
Yaş (yıl)	1. Grup: 50 ve altı	27
	2. Grup: 51 ve üzeri	26
Eğitim Seviyeleri	1. Grup: ilkokul, ortaokul ve lise	29
	2. Grup: ön lisans ve lisans	23
Mesleki deneyim	1. Grup: 8 ve altı	16

(yıl)	2. Grup: 9 - 20 arası	18
	3. Grup: 21 ve üzeri	19
İncelenen İşletmedeki Çalışma Süresi (yıl)	1. Grup: 10 ve altı	32
	2. Grup: 11 ve üzeri	21
İşletme Kuruluş Yılı	1. Grup: 2000 ve öncesi kurulanlar	27
	2. Grup: 2001 ve sonrası kurulanlar	26
Makine Kapasiteleri (ton/gün)	1. Grup: 50 ve altı	15
	2. Grup: 51 ve üzeri	35
İşçi Sayıları	1. Grup: 7 ve altı	11
	2. Grup: 8 ve üzeri	29

Bu gruplar arasında lisanslı depoculuk sistemi hakkında bilgi sahibi olma, lisanslı depo kurma ya da ortağı olma istekliliği, kalite güvence ve gıda güvenliği sistem belgesi sahibi olma durumları açısından analizler yapılmış, anlamlı çıkan sonuçlar çizelgeler halinde gösterilmiştir.

Çizelge 2.3 Yağhanelerin Depo Kapasitelerine Göre Gruplandırması

İşletme Grupları	**Zeytinyağı Depo Kapasitesi (ton)**	**İşletme Sayısı**	**%**
1. Grup	20 ton ve altı	16	30,19
2. Grup	21 - 49 ton arası	22	41,51
3. Grup	50 ton ve üzeri	15	28,3
Toplam		**53**	**100**

İşletmecilerin yaş, eğitim düzeyi ve lisanslı depoculuk konusundaki beklentileri ve görüşleri açısından gruplar arasında farklılık olup olmadığı kesikli değişkenler için Khi-Kare (bağımsızlık) analizi ile ortaya konmuştur.

İzmir ilinde faaliyet gösteren zeytinyağı ihracatçısı firmaların tamamıyla (41 adet) görüşüleceği öngörülmüş olsa da, firma yetkililerinin çoğu değişik nedenlerle görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Bunun neticesinde ancak 17 zeytinyağı ihracatçısı ile yüz yüze anket çalışması yapılabilmiştir. Ayrıca bu ihracatçıların tamamı aynı zamanda zeytinyağı üretimi de yapmaktadır. Zeytinyağı üretimi de yapan ihracatçılarla zeytinyağı sanayici anketi de yapılmış ve 15'i değerlendirmeye alınmıştır. Bu anketlerin ilçelere göre dağılımı Çizelge 2.4'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.4 İhracatçı Firmaların İlçeler İtibariyle Dağılımı (%)

		Sayı	%
Merkez İlçeler	Konak	4	24
	Alsancak	3	18
	Bornova	1	6
	Çiğli	1	6
Merkez Dışı İlçeler	Menemen	3	18
	Torbalı	3	18
	Menderes	1	6
	Selçuk	1	6
	Toplam	17	100

3. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Lacroix ve Varangis (1996) Amerika'da yürüttükleri çalışmalarında, lisanslı depoculuk sisteminin; hasat sonrası mevcut depolanan ürünler için teminat ve hızlı kredi akışını sağlayan önemli bir reform olduğunu, gelişmekte olan ülkelerde bu sistemin kurulması ve hukuk temeline oturtulmasının kredi verenler açısından risk, kredi alanlar için ise masraf düşürücü bir gelişme sağladığını belirtmişlerdir. Çalışmada, Amerika, Kenya, Uganda ve Polonya'daki uygulamalara da değinmişlerdir[1].

Martin ve Bryde (1999) Rusya'da yaptıkları çalışmalarında, geçiş ekonomilerinde, işletme sermayesi eksikliğinin tarım-iş sektörünün önemli sorunlarından biri olduğu, lisanslı depoculuk sisteminin basit, uygun maliyetli ve hukuki bir şekilde bu sorunu hafifletmeyi sağladığı sonucuna varmışlardır. Bu sistemin kullanımının yıl boyunca fiyat dalgalanmalarını

---

[1] **Lacroix, R. and Varangis, P., 1996.** Using Warehouse Receipts in Developing and Transition Economies, Finance and Development, 3, Pp:36-39.

ve ürünlerin sınıflandırılmasında devletin rolünü azaltabileceğini öngörmüşlerdir. Slovakya'daki lisanslı depoculuk sistemi ile benzer sistemlerin oluşturulmaya çalışıldığı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini ele alan bu çalışmada, sistemin uygulanmasında, kesin bir teminat sisteminin ve işleyen bir tazminat fonu oluşunun, kredi veren bankalar açısından güvenilir ve müdahaleye uygun bir yasal ortam sağladığını belirtmişlerdir[2].

Coulter ve Onumah (2002) hazırladıkları çalışmalarında lisanslı depo kullanımının; zirai ürünlerdeki şeffaf ticaret paylarını geliştirip üretici ile büyük tüccarlar arasındaki zinciri kısaltarak önemli faydalar sağlayabileceğini öngörmüşlerdir. Ayrıca sistemin, ürün satışını erteleyebilmeyi mümkün kılarak, tüketim ihtiyaçları için hızlı kredi kullanımını kolaylaştırıp, ticaret payları düşünüldüğünde, orta ve uzun vadelerde ürünün fiyat değişkenliğine göre değerlendirilmesini mümkün kılarak oldukça önemli kazanımlar sağlayacağını belirtmişlerdir[3].

La Grande (2002) Mali, Senegal ve Gine'de lisanslı depoculuk sistemini incelemiş, bu sistemin uygulanmasıyla daha büyük ticari hareketlilik sağlanacağını, aynı zamanda küçük ve orta ölçekteki tüccarların da gelişeceğini öne sürmüştür. Sistemin başarılı olması için, finans kurumları tarafından güçlü ve hızlı destek verilmesi ve kurumların karşılıklı güven ortamını yakalayabilmeleri için, uygun yasal zeminin oluşturulması gerekliliğini ortaya koymuştur. Söz konusu üç ülkenin de tarımsal işletme yapıları göz önüne alındığında, kayıt dışı üretimin yoğun olduğu ve çoğunlukla ticari niteliği zayıf, kalite sorunu olan ürünlerin piyasaya sürüldüğünü belirlemiştir. Lisanslı depoculuk sistemi ile kalite sınıflandırılmasına tabi

---

[2] **Martin, E. and Bryde, P., 1999.** Grain Receipts in Economies in Transition: An Introduction to Financing of Warehouse Receipts, Agricultural Finance and Credit Infrastructure in Transition Economies, Org Econ Cooperat and Dev, Moscow, Pp:218-232.

[3] **Coulter, J. and Onumah, G., 2002.** The Role of Warehouse Receipt Systems in Enchanced Commodity Marketing and Rural Livelihoods in Africa, Food Policy, Pp:319-337.

tutulmuş, garanti kapsamına alınmış ürünlerin piyasaya sürülebilmesinin ve ticaretin hızlandığı bir piyasanın ancak güçlü bir yasal düzenleme ile mümkün olacağını belirtmiştir[4].

Carter ve Waters (2004), yaptıkları çalışmalarında lisanslı depoculuk sistemi ile üreticilerin kredi teminatı olarak depolanan ürünlerini kullanabileceklerini, bu sayede düşük maliyetle girdi temin edebileceklerini, çok daha hızlı ve az masraflı bir kredi akışı sağlayabileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmalarında ürünün makul fiyatla satışının sağlanabileceğini de vurgulamışlardır[5].

Erdal (2005) Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde yaptığı bir çalışmada, pamuk fiyatlarındaki volatilitenin düşük sapmalar göstermesine karşın uzun dönemli olduğunu ve bu üründe vadeli işlem piyasasına ihtiyaç duyulduğunu belirlemiştir. Vadeli işlemler piyasasının, oluşan fiyat volatilitesine karşı hem alıcı ve satıcısı hem de yatırımcısı için gerekli görülen bir risk yönetim aracı olduğunu ve bu piyasanın etkinliğinin artırılması gerektiğini vurgulamıştır[6].

Saran ve arkadaşları (2005) Hindistan'da yaptıkları bir çalışmada, lisanslı depoculuğun kullanımıyla tarımsal ürünlerde geleceğe dönük vadeli fiyatlarda uzlaşma olanağının doğduğunu ve bu sürecin, piyasanın önünü görebilmesi ve riski azaltması bakımından büyük önem taşıdığını belirtmişlerdir. Geleceğe dönük sözleşmelerin yapılabildiği bu sistemlerde ürün sahiplerinin girdi ihtiyaçlarını zamanında karşılamalarının da mümkün olacağını ve bu sistemle kalite sınıflarına ayrılan ürünlerin aynı zamanda kayıt altına alınarak, üretim açığının tespitinde önemli bir veri olacağı üzerinde durmuşlardır. Lisanslı depoculuk sisteminin

---

[4] **La Grande, M.D., 2002.** Feasibility Study For A Regional Warehouse Receipt Program for Mali, Senegal And Guinea, Abt Associates Inc., Montgomery-United States of America.

[5] **Carter, M. and Waters, E., 2004.** Rethinking Rural Finance: A Synthesis of the Paving the Way Forward for Rural Finance Conference, Collaborative Research Support Program, University of Wisconsin Madison, Washington DC-United States of America.

[6] **Erdal, G., 2005.** Türkiye'de Vadeli İşlemler Piyasası ve Bazı Tarımsal Ürünler Üzerinde Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 157s.

hırsızlık, bozulma, sahtecilik gibi risklerin azaltılması ve daha hızlı bir denetim yapılabilmesi için önemli olduğunu da belirtmişlerdir[7].

Tekçe (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, vadeli işlemlerin temelinde, ileri tarihte gerçekleşecek olan alım ya da satım işlem fiyatının bugünden belirlenip anlaşmaya varılmış olması yattığını öne sürülmüştür. Çalışmada ayrıca, AB sürecine yeni başlamış olan Türkiye'de, bu süreç tamamlandığında aynı Polonya'da olduğu gibi yabancı yatırımcıların piyasaya daha çok gireceği belirtilmiştir. Piyasaya giren yabancı yatırımcıların likidite girişi sağlayarak hem İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) yukarı doğru bir trendin başlamasına, hem de bu trend ile paralel olarak finansal vadeli sözleşmelerde bir yükselişe sebep olacağı ön görülmüştür[8].

Erbay (2007) tarafından yapılan çalışmaya göre, lisanslı depoculuk ile çiftçiler, sanayiciler, tüccarlar, sigortacılar ile bankacılık sektörü ve devlet açısından çok önemli ve olumlu gelişmeler hayata geçirilebilecektir. Bu sistemde çiftçiler için öncelikle mahsullerini depolayabilecekleri güvenli, sigortalı ve sağlıklı depo imkânı sunulmaktadır. Çalışmada sanayici ve tüccarların talep ettikleri kalitede ve çeşitteki ürünü istedikleri miktarda, güvenilir şekilde, gerektiğinde elektronik ortamda kısa zamanda temin edebilecekleri, devlet açısından ise bazı ürünlerde alım ve stoklama maliyeti azalacağı, kayıt dışı ürün ticareti ve vergi

---

[7] **Saran, P., Bindra, P.S., Mehta, S.M., Mishra, A., Unnikrishnan, K., Kaul, A., Taori, K.J., Kumar, S., Bansal, R.K., Vilasachandran, T. and Samantaray, M.K., 2005.** Report of The Working Group on Warehouse Receipts and Commodity Futures, Department Reserve Bank of India, Mumbai.

[8] **Tekçe, H., 2006.** Türkiye Vadeli İşlemler Borsasının Polonya Örneği ile Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı.

kaçağının azaltılacağına değinilmiştir. Ayrıca finansman ve stok maliyetlerinin azalması, sanayiciler ve tüccarlara önemli bir rahatlama sağlayacağı öne sürülmüştür[9].

Kaya (2007) tarafından yapılan çalışmada, gelişmiş ülkelerdeki vadeli işlem borsalarının varlığının, işlem hacimleri ve çalışma sistemleri sayesinde fiyat dalgalanmalarından kaynaklanabilecek maddi zararı hafiflettiğine, makroekonomik istikrar sağlandığına, arz ve talep dengesizliklerinin giderildiğine değinilmiştir. Çalışmada, Türkiye'de geleneksel standart dışı depolama alışkanlığından vazgeçilmemesi ve güvence mekanizmalarının oluşturulamaması nedeniyle, dünya ekonomisindeki gelişmelere paralel şekilde lisanslı depoculuk sisteminin bugüne kadar kurulamadığı belirtilmiştir[10].

Üzümoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada, gelişmiş ülkelerdeki tarımsal ürün borsalarının gelişimini tamamlayıp; vadeli işlemleri de içerecek şekilde çalışmalarına rağmen, birkaç büyük ticaret borsası dışında Türkiye'deki birçok ürün borsasının sadece spot işlemler yaptığına değinilmektedir. Çalışmada, bazı borsaların ürün ihtisas borsası olabilecek şekilde lisanslı depoculuk çalışmalarını tamamladıkları, vadeli işlemler borsası olarak da çalışmaya hazır olmalarına rağmen yolun çok başında oldukları belirtilmektedir. Pamuk ve buğdayda teknik olarak işlem yapılabilir olmasına rağmen, bu mallara ait sözleşmelerde işlem olmadığı vurgulanmıştır. Bu çalışmada tarımsal ürünlere dayalı vadeli işlemler piyasalarının çalışabilmesi için bu piyasa kültürünün de yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir[11].

Saygılıer (2009) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'de yaklaşık son 4 senede önemli aşamalar kaydeden vadeli işlem ve opsiyon borsasının, temel eksiklikleri nedeniyle potansiyelini tam olarak kullanamadığı, teknik altyapı, işlem saatleri, tanıtım ve bilgilendirme

---

[9] **Erbay, R., 2007.** Lisanslı Depoculuğun ve Teslimata Bağlı İşlemlerin Türkiye Tarım Ürünleri Piyasasına ve Vadeli İşlemlere Olası Etkileri, İstanbul Ticaret Odası, Entegre Matbaacılık, 2007-26, İstanbul, 119s.

[10] **Kaya, H.G., 2007.** Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Sistemi Beklentileri Karşılayabilir mi?, Türktarım Dergisi, s.8-12.

[11] **Üzümoğlu, S.S., 2008.** Tarımsal Ürün Borsaları ve Vadeli İşlemler, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.

ile yatırımcıların teşviki gibi konularda gereken önlemler alınır ve çalışmalar yapılırsa Türkiye vadeli işlemler ve opsiyon borsasının çok daha yüksek işlem hacimlerine ulaşabileceği, yatırımcılar ve üreticiler için daha çekici hale gelebileceği öne sürülmüştür[12].

4. TÜRKİYE'DE ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ VE İHRACATI

4.1 Türkiye'de Zeytinyağı Üretimi

Türkiye dünyanın en önemli zeytinyağı üreticisi ülkeleri arasındadır. 2013 yılı verilerine göre; yılda ortalama 173 bin tonu aşan üretimiyle üretici ülkeler arasında 5. sırada yer almaktadır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1 Dünya Zeytinyağı Üretimi (2009/10-2012/13)

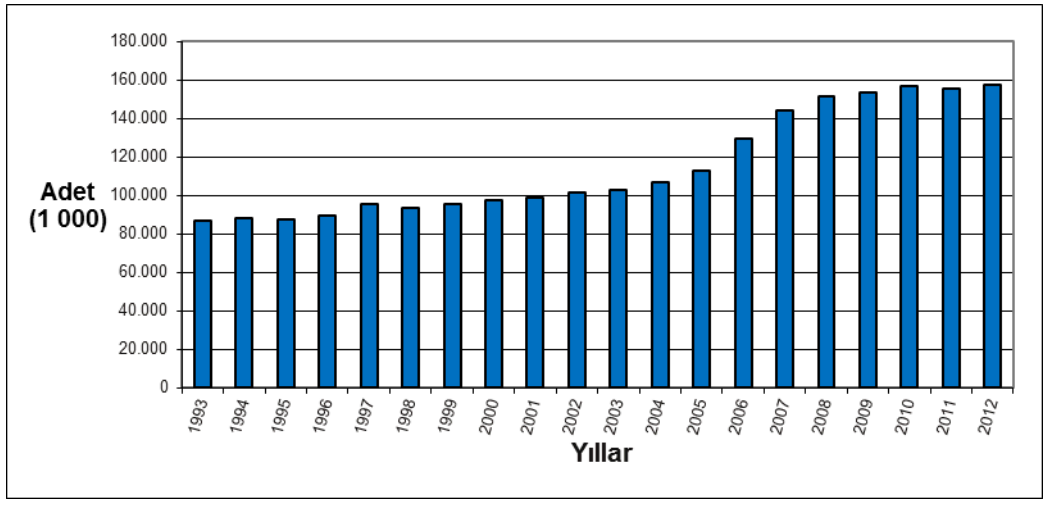
Ülkeler	Miktar (1 000 ton)	%
AB	**2 154,2**	**70,8**
İspanya	1 306,7	42,9
İtalya	452,5	14,9
Yunanistan	316,5	10,4
Diğer AB Ülkeleri	78,5	2,6
Suriye	181,5	6

[12] **Saygılıer, G.D., 2009.** İzmir Pamuk Borsasının Etkinleşememe ve Gelişememe Nedenleri, Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

Tunus	167,5	5,5
Türkiye (5.sırada)	**173,3**	**5,7**
Diğer Ülkeler	367,4	12
Dünya Toplamı (2009/10-2012/13 ort.)	**3 043,9**	**100**

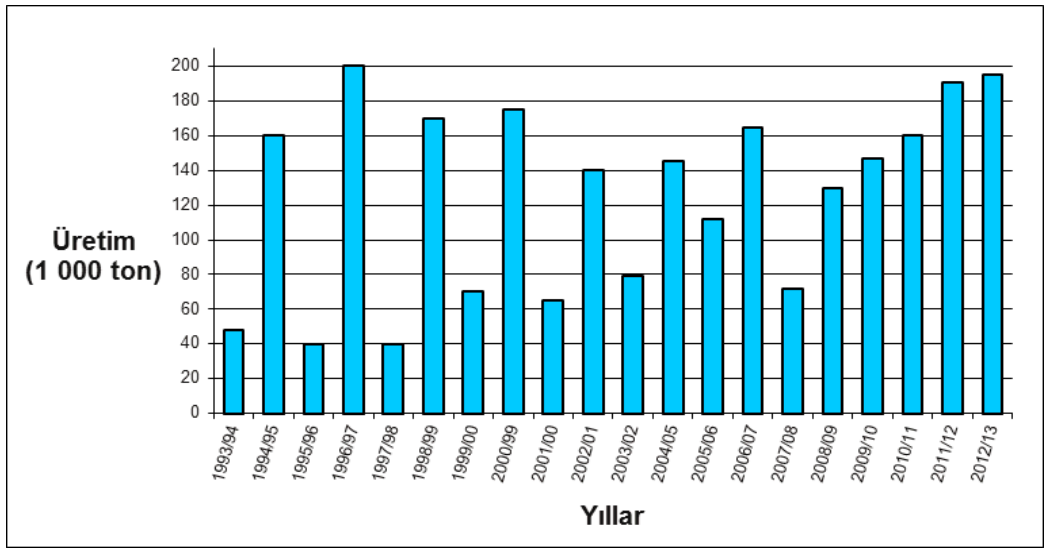
Kaynak: IOC, 2013.

Türkiye'de son yıllarda zeytinyağı üretimi zeytin ağacı sayısındaki artışa paralel olarak düzenli bir artış göstermektedir (Şekil 4.1 ve Şekil 4.2).

Şekil 4.1 Türkiye Zeytin Ağacı Sayısı

Kaynak: TÜİK, 2013.

Şekil 4.2 Türkiye Zeytinyağı Üretimi

Kaynak: IOC, 2013.

Türkiye'de zeytinyağı sektöründe yaşanan bu hareketliliğin, son yıllarda çok ciddi bir biçimde zeytin plantasyonlarının artması ve bu plantasyonlardaki zeytin ağaçlarının verime geçmesiyle katlanarak devam edeceği öngörülmektedir (Savran ve Demirbaş, 2012).

4.2 Türkiye'de Zeytinyağı İhracatı

Türkiye'nin zeytinyağı ihracatı, işleme teknolojisi, pazarlama politikaları, rakip ülkelerdeki zeytinyağı üretimindeki artış ve düşüşlerden önemli ölçüde etkilenmektedir (Gencer, 2009).

Türkiye zeytinyağı ihracatında dünyanın önemli ülkeleri arasındadır. Yılda ortalama 23 bin tonu bulan ihracatıyla diğer ülkeler arasında 5. sırada yer almaktadır (Çizelge 4.2).

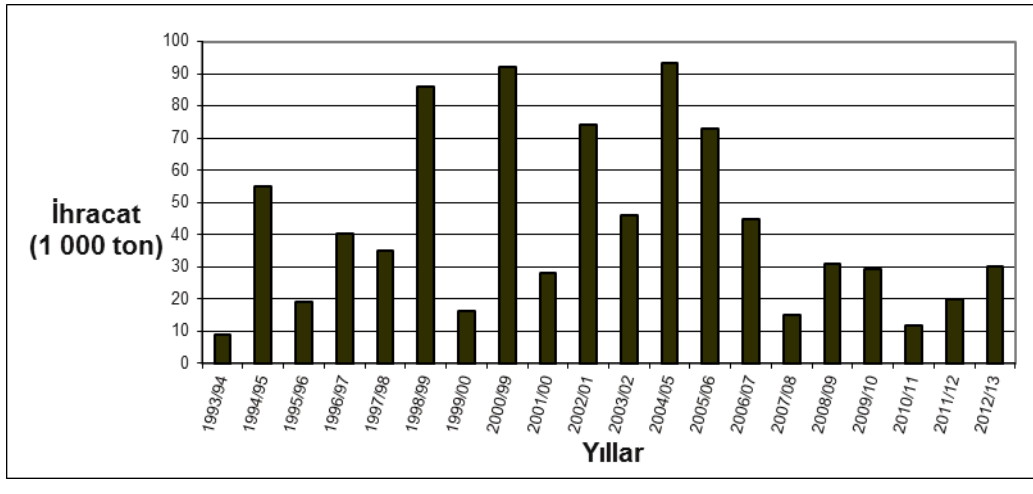
Çizelge 4.2 Dünya Zeytinyağı İhracatı (2009/10-2012/13)

Ülkeler	Miktar (1.000 ton)	%
AB	**495**	66,8
İtalya	220,7	29,8
İspanya	209,7	28,3
Portekiz	44,7	6

Yunanistan	14	1,9
Diğer AB Ülkeleri	5,9	0,7
Tunus	126,3	17,1
Türkiye (5. sırada)	**22,9**	**3,1**
Suriye	22,8	3,1
Diğer Ülkeler	73,4	9,9
Dünya Toplamı (2009/10 – 2012/13 ort.)	**740,2**	**100**

Kaynak: IOC, 2013.

Türkiye'nin zeytinyağı ihracatı üretimdeki artışa paralel olarak son yıllarda artış gösterememiştir (Bkz. Şekil 4.2 ve Şekil 4.3). Bu durumu, sektörün en zayıf yanları olarak bilinen üretim ve depolama sırasındaki kalite kayıpları, pazara düzenli mal sunulamaması, taklit ve tağşiş sorununun çözülememesi gibi problemlerle açıklamak mümkündür. Zeytinyağı üretiminde kalite kayıpları diğer bütün uygulamaların doğru yapılması yanında, elde edilen zeytinyağının lisanslı depolarda muhafazası ve kaliteli ambalajlar kullanılarak dolum yapılması ile en aza indirilebilir (Savran ve Demirbaş, 2012).

Şekil 4.3 Türkiye Zeytinyağı İhracatı

Kaynak: IOC, 2013.

2009-10/2012-13 Sezonları ortalaması dikkate alındığında, Dünya'nın en önemli zeytinyağı ithalatçısı ülkeleri; Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, İtalya, Japonya, Kanada, Avustralya

ve Çin'dir (IOC, 2013). Aynı dönemde Türkiye'nin ihracat yaptığı en önemli ülkeler ise; Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, İtalya ve Japonya'dır (EİB, 2013).

Zeytinyağı, işlenmiş tarımsal ürünler içerisinde yer alan bir ürün olduğu için zeytinyağı üreten işletmeler için gıda güvenliği kalitenin; kalite de iç ve dış piyasada rekabetin garantisidir (Tunalıoğlu 2010). İhracatı arttırmak için uluslararası pazara kaliteli ürünler sunarak, üretim sonrası mevcut kaliteyi muhafaza etmek olumlu sonuçlar verebilir. Depolama sırasında yaşanan kalite kayıplarını en aza indirmek için sağlıklı depolama yapmak ve özellikle acılaşma oluşumunu önlemek için, yağın içerdiği yabancı maddelerden etkin bir şekilde arındırılması önem taşımaktadır. Bunun yanında oksidatif bozulmaları önlemek için yağı; hava, ışık ve metal iyonları ile temasını ortadan kaldıracak veya minimuma indirecek şekilde, aside karşı dayanıklı özellik taşıyan tanklarda ve düşük sıcaklıkta depolamak önerilmektedir. Hoşa gitmeyen koku verici maddeleri, uçucu bileşikleri ve yağda çözünen maddeleri kolayca absorbe edebildiği için zeytinyağı depolanırken her türlü kokudan uzak tutulması gerekmektedir (IOC, 1991).

5. LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİ

5.1 Dünyada Lisanslı Depoculuk Sisteminin Durumu

Lisanslı depoculuk sistemi gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler de dâhil olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde uygulanmaktadır. Lisanslı depoculuk sistemi üzerine Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da yüzyıldan fazla bir süredir çalışmalar yapılmaktadır (Lyimo, 2009). Lisanslı depoculuk sistemi 1980'lerde Afrika'daki liberalleşme sonrası Zambiya, Uganda ve Tanzanya'da popülarite kazanarak kullanılmaya başlanmıştır (Onumah, 2010). Halen Tanzanya'da lisanslı depoculuk sistemi kahve, pamuk ve kaju gibi tarımsal ürünlerde kullanılmaktadır (Coulter, 2009).

Lisanslı depoculuk sistemi konusunda Bulgaristan, Kazakistan, Macaristan, Slovakya ve Litvanya oldukça gelişmiştir. Polonya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna, Romanya, Moldova, Sırbistan ve Hırvatistan gibi ülkelerde ise sistem henüz gelişme aşamasındadır. Avrupa ve Orta Asya ülkelerinin önemli bir kısmında henüz lisanslı depoculuk sistemi kullanılmamaktadır (Höllinger and Rutten, 2009).

Dünya'da yasal çerçevelerin geliştirilmesinde farklı uygulamalar vardır. Polonya, Ukrayna ve Endonezya gibi ülkelerde, mevzuat çeşitli mal ve farklı ticari uygulamaları da kapsayan, geniş bir taban üzerinde geliştirilmiştir. Macaristan, Slovakya, Bulgaristan ve Kazakistan gibi diğer ülkelerde ise lisanslı depoculuk sistemi ile ilgili mevzuat bulunmamaktadır (USAID, 2007).

5.2 Türkiye'de Lisanslı Depoculuk Sisteminin Durumu

Türkiye'de genellikle elde edilen zeytinyağları yetersiz depolama koşulları içinde muhafaza edilmektedir (Artukoğlu ve Gencer, 2003). Değiştirilmek istenen bu durum yeni çözüm yolları arayışını beraberinde getirmiştir. AB uyum sürecinde uygulamaya konulan yapısal reformlar ve düzenlemeler çerçevesinde Türkiye'de "Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu" 17 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Karabaş ve Güler, 2010; Resmi Gazete, 2013).

Esasen ürün ihtisas borsası ve lisanslı depoculuk sistemi birbirinden ayrılmaz bir bütündür ve biri olmadan diğerinin başarılı olma şansı bulunmamaktadır. Türkiye'de şu anda bir ürün ihtisas borsası yoktur, bu açık mevcut ticaret borsaları vasıtasıyla kapatılmaya çalışılmaktadır (Saygılıer, 2009). Dünya ekonomisindeki gelişmelere paralel şekilde lisanslı depoculuk sisteminin Türkiye'de son yıllara kadar kurulamayışı, geleneksel depolama alışkanlığından vazgeçilememesi ve çeşitli güvence mekanizmalarının oluşturulamamasına bağlanmaktadır (Kaya, 2007).

Türkiye'de ilk lisanslı depo Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) öncülüğünde, 2010 yılında hububat, baklagiller ve yağlı tohumlar depolamak üzere, "TMO-TOBB Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş." ismi ve 40 bin ton kapasite ile

Polatlı'da kurulmuştur (PTB, 2011). Türkiye'de ilk zeytin ve zeytinyağı lisanslı deposu ise, Marmara Birlik tarafından 2011 yılında 4 bin ton kapasite ile Bursa'da kurulmuştur. Ayrıca İzmir'de Ege Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş. ve Gaziantep'te Asko Depo Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş. pamuk için, Mersin'de Yayla Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., Gaziantep'te Tiryaki Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., Hatay'da Özova Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., Konya'da Türsa Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., Konya'da Anadolu Selçuklu Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., Kırklareli'nde GK Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., Kırklareli'nde Ziya Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., Edirne'de DNY Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş. ve Afyon'da Selçuklu Yıldızı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş. ise hububat, baklagiller ve yağlı tohumlar için lisans alarak depolama hizmeti vermeye başlamışlardır (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Lisanslı Depolar (2013)

ŞİRKETİN ADI	FAALİYET KONUSU	ŞİRKET MERKEZİ	ŞUBE VE TESİS YERLERİ	KAPASİTE (ton)	KURULUŞ İZNİNİN YAYIMLANDIĞI T.T.S. Gazetesi
TMO-TOBB TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	ANKARA	POLATLI	40 000	26/02/2010 7510
			LÜLEBURGAZ	20 000	26/02/2010 7510
			GÖLBAŞI	30 000	26/02/2010 7510
	FINDIK		Ünye/ORDU	25 000	26/02/2010 7510
			Düzce	5 000	26/02/2010 7510
EGE TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş	PAMUK	İZMİR	TORBALI	15 000	13/01/2011 7729
YAYLA TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	MERSİN	MERSİN	50 000	28/01/2011 7740
MARMARA BİRLİK TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş	ZEYTİN	Nilüfer/BURSA	ERDEK	8 500	03/06/2011 7829
			BURSA	5 000	03/06/2011 7829
	ZEYTİNYAĞI		BURSA	4 000	03/06/2011 7829
TİRYAKİ TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	GAZİANTEP	BANDIRMA	30 000	25/10/2011 7928
			ÇORUM	40 000	26/10/2011 7928
			MERSİN	38 000	27/10/2011 7928
ÖZOVA TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	HATAY	KIRIKHAN	40 000	10/05/2012
TÜRSA TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	KONYA	Akçapınar / BANDIRMA	30 000	25/05/2012 8076
ANADOLU SELÇUKLU TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	KONYA	Karatay/KONYA	100 000	16/09/2012 8135

GK TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	KIRIKKALE	KIRIKKALE	20 000	17/12/2012 8216
Ziya TARIM ÜRÜNLERİ LİSANSLI DEPOCULUK A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	KIRKLARELİ	KIRKLARELİ	20 000	11/01/2013 8234
DNY TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	EDİRNE	EDİRNE	20 000	09/01/2013 8232
ASKO DEPO TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	PAMUK	GAZİANTEP	GAZİANTEP	20 000	18/01/2013 8239
SELÇUKLU YILDIZI TARIM ÜRÜNLERİ L.D. A.Ş.	HUB., BAKL., YAĞLI TOHUMLAR	AFYON	AFYON	40 000	03/05/2013

Kaynak: GTB, 2013.

5.3 Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sistemi

Pek çok meyve türünde olduğu gibi zeytinde de periyodisite sıklıkla görülen bir durumdur (Lavee et al., 1997). Ürünün yıldan yıla dalgalanmalar göstermesi ticaretini de zorlaştırmaktadır. Türkiye'de ciddi periyodisite sorunu olan bu üründe lisanslı depoculuk sisteminin henüz tam olarak kullanılmaması ve uluslararası pazarda her yıl aynı miktarda ürün bulundurulamaması sonucunda önemli pazar kayıpları yaşanmaktadır (Savran ve Demirbaş, 2012).

2005 Yılında çıkarılan "Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu" ardından Türkiye zeytinyağı sektöründe yaşanan gelişmelere paralel olarak 12 Nisan 2013 tarih ve 28616 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Zeytinyağı Lisanslı Depo Tebliği" ile zeytinyağında lisanslı depoculuğun yasal mevzuattaki yeri son halini almıştır (Resmi Gazete, 2013).

Bu yasal gelişmelere paralel olarak 3 Haziran 2011 tarihinde Marmarabirlik tarafından Türkiye'nin ilk zeytinyağı lisanslı deposu kurulmuştur (GTB, 2013).

6. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde sektör temsilcileri (GTHB, ZAİ, İTB, EİB ve İZTO yetkilileri) ile yapılan mülakatlar neticesinde hazırlanan anket formları vasıtasıyla önce sanayiciler ve yağhanelerin özellikleri daha sonra ihracatçılar ve ihracatçı firmaların özellikleri ele alınmıştır. Üreticiler ile yapılan 68 anket çalışmasında lisanslı depoculuk hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Sektör temsilcileri ile yapılan mülakatlarda lisanslı depoculuk sisteminin Türkiye'deki gelişimi ve zeytinyağı sektörüne olası etkilerine değinilmiş, sektörün yaşadığı önemli sorunlar ile bu sorunların çözülmesi noktasında lisanslı depoculuk sisteminden beklentiler ele alınmıştır. Buna göre; sistemin sektörün tüm bileşenlerine tanıtılması ve yaygın hale getirilmesinin büyük fayda sağlayacağı öne sürülmüştür.

6.1. Zeytinyağı Sanayicilerinin ve Yağhanelerin Genel Özellikleri

İncelenen yağhanelerde işletmecilerin genel özellikleri olarak; yaş, eğitim süresi, yağhanedeki deneyimi, işletmelerin özellikleri olarak ise; mevcut zeytinyağı depolama kapasiteleri ele alınmıştır. Bu değişkenler sanayicilerin zeytinyağında lisanslı depoculuk konusundaki beklenti ve depolama tercihlerini etkileyebilecek değişkenlerdir. Ele alınan değişkenlerden normal dağılıma uyan yaş değişkeni varyans analizi ile, normal dağılış göstermeyen diğer değişkenler ise, Kruskal-Wallis testi ile değerlendirilmiştir (Çizelge 6.1). Ayrıca yine bu bölümde zeytinyağı sanayicilerinin lisanslı depoculuk konusundaki bilgi düzeyleri, sistemden beklenti ve geleceğe yönelik tahminleri ile kalite güvence ve gıda güvenliği sistemlerine eğilimleri ele alınmıştır.

Çizelge 6.1 İncelenen İşletmelerde Sanayicilerin ve İşletmelerin Genel Özellikleri

İşletme Grupları	Yaş (yıl)	Eğitim* (yıl)	İşletmede Çalıştığı süre (yıl)
1.Grup (depo kapasitesi ≤ 20 ton)	44,07	13,53	11,07
2.Grup (depo kapasitesi 21-49 ton)	51,55	8,68	16,09
3.Grup (depo kapasitesi ≥ 50 ton)	49,62	10,33	11,87
Genel Toplam (n=53)*	48,85	10,56	13,4
P değeri**	-	0,02	0.701
Khi-Kare Değeri	-	12.272	0.710
P değeri***	0.157	-	-
F değeri	1.925	-	-

* İşletmecinin eğitim süresi N=52 üzerinden değerlendirilmiştir.
** Kruskal –Wallis testi
*** One-Way Anova testi
P ≤ 0.050 için anlamlıdır.

Yapılan inceleme neticesinde yağhanelerin depo kapasiteleri ile sanayicilerin eğitim süreleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ancak mevcut işletmede çalıştıkları süre arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (Çizelge 6.1). Buna göre; depo kapasitesi 21-49 ton arasında olan sanayicilerin eğitim seviyelerinin daha düşük olduğu, depo kapasitelerinin 20 ton ve altına düşmesi ya da 50 ton ve üzerine çıkması durumunda ise eğitim seviyelerinin yükseldiği görülmüştür.

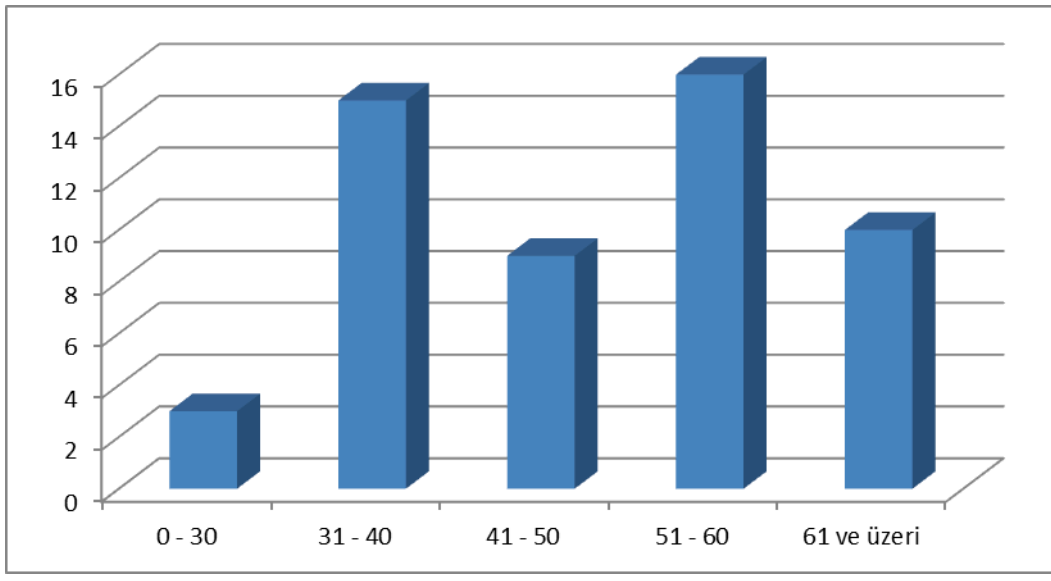
6.1.1 Zeytinyağı sanayicilerinin diğer bazı özellikleri

Bu bölümde incelenen işletmelerdeki sanayicilerin yaş dağılımları, eğitim seviyeleri, mesleki deneyimleri ve incelenen işletmedeki çalışma süreleri gibi genel özellikleri ile sektördeki başlıca sorunları ele alınmıştır.

Çizelge 6.2 İncelenen İşletmelerde Sanayicilerin Diğer Bazı Özellikleri

Yaş Dağılımları		**Mevcut İşletmedeki Çalışma Süreleri (yıl)**		**Mesleki Deneyimleri (yıl)**		**Eğitim Seviyeleri**	
0 - 30	3	0 - 5	17	0 - 3	3	İlkokul	14
31 - 40	15	06.Eki	15	04.Ağu	13	Orta Okul	6
41 - 50	9	Kas.20	11	Eyl.20	18	Lise	9
51 - 60	16	21 ve üzeri	10	21 ve üzeri	19	Ön Lisans	6
61 ve üzeri	10					Lisans	17
Toplam	**53**		**53**		**53**		**52**

İncelenen işletmelerde sanayiciler genel olarak orta yaş ve üzerindedir. Sanayicilerin yaş ortalaması 48.85'dir. 30 yaş ve altındaki sanayicilerin oranı yaklaşık %6 ile sınırlı kalırken, 61 ve üzeri yaştaki sanayicilerin oranının %19 olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6.2 ve Şekil 6.1).

Şekil 6.1 İncelenen İşletmelerde Zeytinyağı Sanayicilerinin Yaş Dağılımları

İncelenen işletmelerdeki sanayicilerin yaşlarına göre bir analiz yapıldığında, 50 yaşında ve daha genç olanlarla, 51 yaş ve daha üzeri yaşlarda olanlar arasında lisanslı depo kurma ya da ortağı olma isteklilikleri bakımından fark olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 6.3). Buna göre sanayicilerin yaşları arttıkça lisanslı depo kurma ya da ortağı olma istekliliği de artmaktadır.

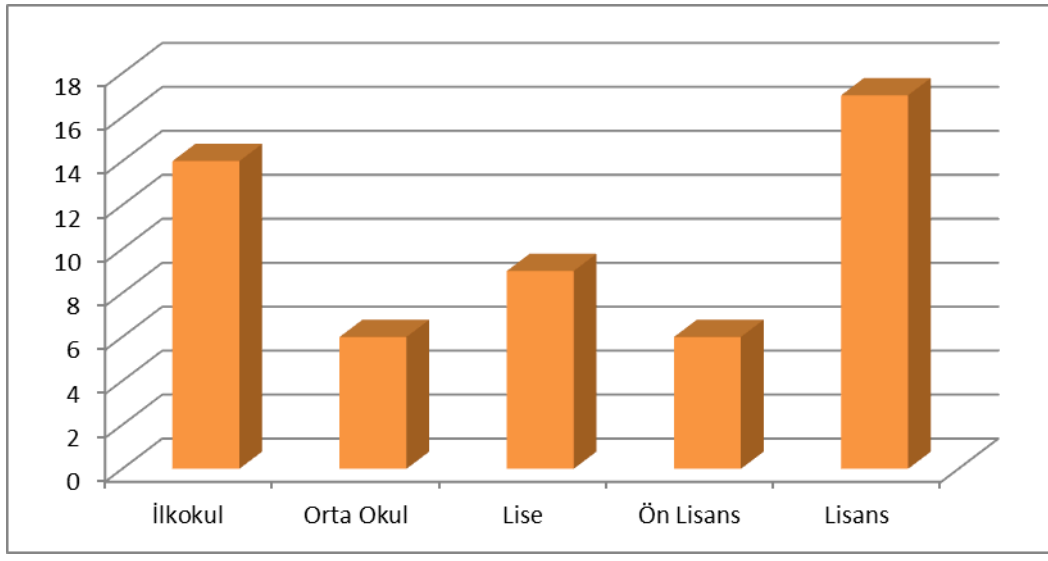
Çizelge 6.3 Sanayicilerin Yaşlarına Göre Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olmada İsteklilik Durumu

Yaş	İsteklilik		Khi-Kare		
	İstekli	İsteksiz ya da kararsız*	Değeri	sd	p*
50 ve altı	12	15	5.840	1	**0.016**
51 ve üzeri	20	6			

* Kararsız seçeneğini işaretleyenler de isteksiz grubunda değerlendirilmiştir.
P ≤ 0.050 için anlamlıdır.

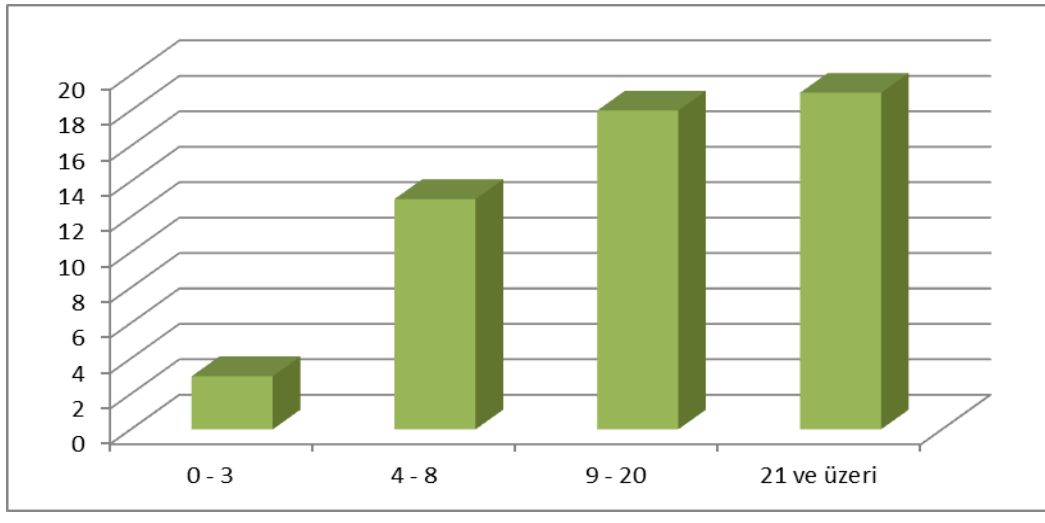
İncelenen işletmelerdeki sanayicilerin tamamının okur-yazar olduğu tespit edilse de, eğitim seviyelerinin beklenen düzeyde olmadığı görülmüştür. Buna göre; işletmecilerin yaklaşık

%39'u ilk ve ortaokul, %29'u lise ve ön lisans, %33'ü ise lisans düzeyinde eğitim almıştır (Bkz. Çizelge 6.2 ve Şekil 6.2).

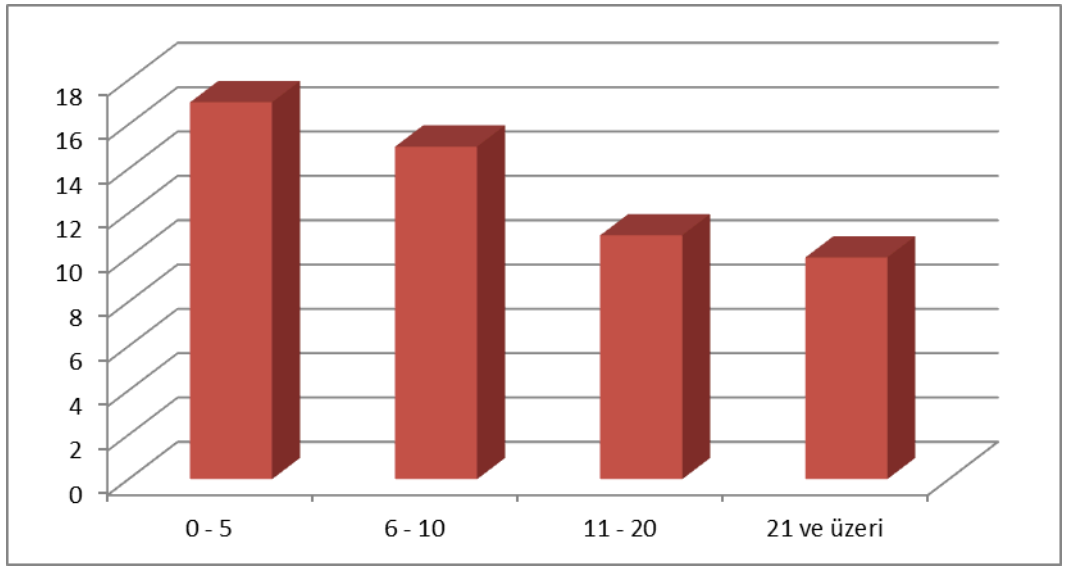
Şekil 6.2 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Eğitim Seviyeleri

İncelenen işletmelerde sanayicilerin genel olarak mesleki açıdan deneyimli oldukları söylenebilir. Nitekim işletmecilerin yaklaşık %70'i 9 yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahiptir (Bkz. Çizelge 6.2 ve Şekil 6.3).

Şekil 6.3 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Mesleki Deneyimleri (yıl)

İncelenen işletmelerdeki sanayicilerin yaklaşık %60'ının mevcut işletmelerde 10 yıldan daha az bir süredir çalışıyor olması, bu sanayicilerin deneyimli olmalarının yanı sıra farklı işletmelerde değişik sürelerde çalıştıklarını da göstermektedir (Bkz. Çizelge 6.2, Şekil 6.3 ve Şekil 6.4).

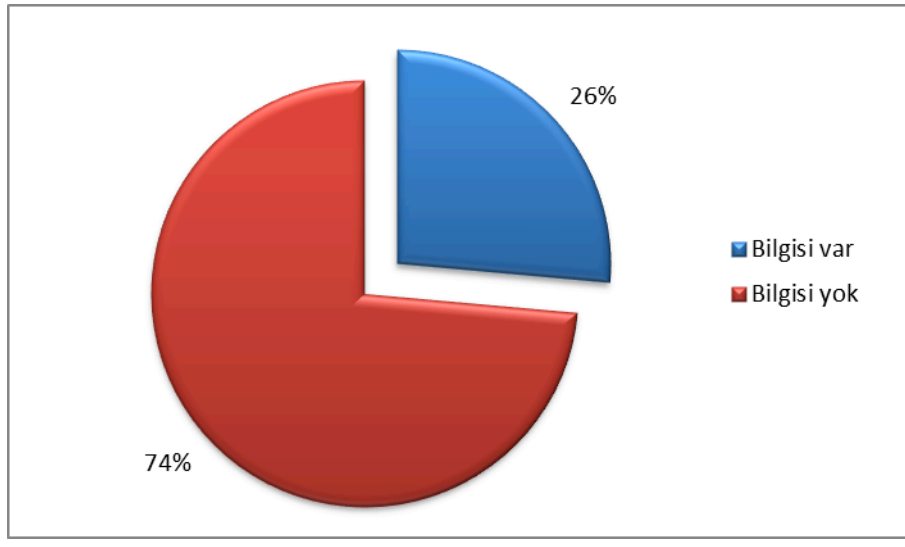
Şekil 6.4 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Mevcut İşletmelerdeki Çalışma Süreleri (yıl)

Ayrıca incelenen işletmelerdeki sanayicilere, lisanslı depoculuk sisteminin tam olarak uygulanması durumunda sektörde yaşanan sorunların çözülüp çözülemeyeceği sorulduğunda; bu soruya yanıt veren 16 sanayiciden 8'i pek çok sorunun çözülebileceğini, 6'sı bazı sorunların çözülebileceğini ama genel olarak büyük fayda sağlanamayacağını ve 2'si ise bütün sorunların çözülebileceğinden pek emin olmadığını belirtmişlerdir.

6.1.1.1 Zeytinyağı sanayicilerinin lisanslı depoculuk bilgi düzeyleri ve isteklilik durumu

Bu bölümde incelenen işletmelerdeki sanayicilerin lisanslı depoculuk sistemi hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları, ne ölçüde bilgi sahibi oldukları ve lisanslı depo kurma ya da ortağı olma isteklilikleri değerlendirilmiştir.

Ankete katılan sanayicilerin genel olarak lisanslı depoculuk sistemi ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Bilgi düzeyleri 5'li Likert Ölçeği ile ölçüldüğünde ortalama 1.55 ile oldukça düşük bir seviye ortaya çıkmaktadır (Şekil 6.5 ve Çizelge 6.4).

Şekil 6.5 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Çizelge 6.4 Sanayicilerin Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Bilgi Düzeyi	N	%
Hiçbir Bilgisi Yok	39	74
Az Bilgisi Var	4	8
Biliyor	6	11
İyi Biliyor	3	6
Çok İyi Biliyor	1	2
Toplam	**53**	**100**
Ortalama Bilgi Düzeyi (1 ile 5 arası)	**1,55**	

Ankete katılan sanayicilerin %60'ı lisanslı depoculuk sistemi hakkında kısa bir bilgilendirme sonrasında bir lisanlı depo kurma ya da ortağı olma konusunda istekli olduklarını belirtirken, %21'i isteksiz olduğunu belirtmiştir. Kalan %19'luk kısmı ise bu konuda kararsız olduğunu beyan etmiştir (Çizelge 6.5).

Çizelge 6.5 Sanayicilerin Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olma Konusundaki İstekliliği

Seçim	**N**	**%**
İstekli	32	60
İsteksiz	11	21
Kararsız	10	19
Toplam	**53**	**100**

İncelenen yağhaneler depo kapasitelerine göre iki gruba ayrıldığında, kapasitesi 30 ton ve altında olanlarla, 31 ton ve üzeri olanlar arasında lisanslı depoculuk sistemi hakkında bilgi sahibi olma bakımından fark olduğu görülmüştür (Çizelge 6.6). Buna göre depo kapasitesi arttıkça lisanslı depoculuk sistemi hakkında bilgi sahibi olma oranı da artmaktadır.

Çizelge 6.6 Depo Kapasitelerine Göre Sanayicilerin Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu

Zeytinyağı Depo Kapasitesi (ton)	Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkında Bilgisi		Khi-Kare		
	Var	Yok	Değeri	sd	p*
30 ve altı	4	25	5.249	1	**0.024**
31 ve üzeri	10	14			

P ≤ 0.050 için anlamlıdır.

6.1.1.2 <u>Zeytinyağı sanayicilerinin lisanslı depoculuk sisteminden beklenti ve geleceğe yönelik tahminleri</u>

Bu bölümde incelenen işletmelerdeki sanayicilerin lisanslı depo kurma ya da ortağı olma isteklilikleri ile sistemden beklenti ve geleceğe yönelik tahminleri 5'li Likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir.

İncelenen işletmelerdeki sanayiciler mevcut işletmelerdeki çalışma sürelerine göre iki gruba ayrıldığında, 11 yıl ve üzeri süredir aynı işletmede çalışanlarla 10 yıl ve daha az süredir çalışanlar arasında lisanslı depo kurma ya da ortağı olma istekliliği bakımından fark olduğu

görülmüştür (Çizelge 6.7). Buna göre aynı işletmede çalışma süresi arttıkça lisanslı depo kurma ya da ortağı olma istekliliği artmaktadır.

Çizelge 6.7 Sanayicilerin Mevcut İşletmedeki Çalışma Sürelerine Göre Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olma Konusundaki İsteklilik Durumu

Anket Yapılan İşletmedeki Çalışma Süresi (yıl)	İsteklilik		Khi-Kare		
	İstekli	İsteksiz ya da Kararsız	Değeri	sd	p*
10 ve altı	15	17	6.155	1	**0.013**
11 ve üzeri	17	4			

P ≤ 0.050 için anlamlıdır.

Ankete katılan sanayiciler lisanslı depoculuk sisteminin uygulanması ile özellikle pazara sunulan kaliteli zeytinyağı miktarının artacağını, yıl içerisinde meydana gelen fiyat dalgalanmalarının azalacağını, depolamadan kaynaklanan kalite kayıplarının düşeceğini, doğru ve zamanında kredi kullanımının kolaylaşacağını, zeytinyağı üretiminden elde edilen kârın artacağını ve zeytinyağı ticaretinde periyodisiteden ve sezon içinde yaşanan arz dengesizliklerinden kaynaklanan pazar kaybı sorunlarının azalacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca satış sezonunun uzamasına, genel olarak zeytinyağı ve butik üretimin artmasına olumlu etki sağlayacağı hususunda görüş bildirmişlerdir (Çizelge 6.8).

Çizelge 6.8 Sanayicilerin Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sistemi ile Elde Edilecek Avantajlar Hakkındaki Görüşleri

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**N***	**Ölçek Ortalaması**	**Standart Sapma**
Zeytinyağı üretimi artar	6	-	2	1	10	**19**	**3,47**	**1,84**
Zeytinyağı üretiminden elde edilen kâr artar	1	1	3	5	9	**19**	**4,05**	**1,18**
Zeytinyağı ticaretinde periyodisiteden ve sezon içinde yaşanan arz dengesizliklerinden kaynaklanan pazar kaybı sorunları azalır	2	2	1	3	11	**19**	**4**	**1,45**
Satış sezonu uzar	3	1	4	1	9	**18**	**3,67**	**1,57**

Butik üretim artar	3	2	2	2	9	**18**	**3,67**	**1,61**
Yıl içerisinde meydana gelen fiyat dalgalanmaları azalır	1	-	1	3	12	**17**	**4,47**	**1,07**
Depolama sırasında meydana gelen kalite kayıpları azalır	2	-	-	1	14	**17**	**4,47**	**1,33**
Pazara sunulan kaliteli zeytinyağı miktarı artar	1	-	1	-	15	**17**	**4,65**	**1,06**
Doğru ve zamanında kredi kullanımı kolaylaşır	1	2	1	2	11	**17**	**4,18**	**1,33**

5. kesinlikle katılıyorum, 4. katılıyorum, 3.fikrim yok, 2. kısmen katılıyorum 1. kesinlikle katılmıyorum
*Sadece lisanslı depoculuk hakkında bilgisi olan kişilerden cevap alınmıştır.

Ankete katılan sanayiciler lisanslı depoculuk sisteminin uygulanması ile ortaya çıkabilecek olası bir problem ya da dezavantaj hakkında kesin bir yargıda bulunmamakla birlikte kısmen bazı sorunlar çıkabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir (Çizelge 6.9).

Çizelge 6.9 Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sisteminin Uygulanması Sırasında Çıkabilecek Olası Problemler ve Dezavantajlar

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**N***	**Ölçek Ortalaması**	**Standart Sapma**
Zeytinyağının kendi yapısından kaynaklanan depolama riskleri lisanslı depoculuğun uygulanmasına engel olur	8	2	5	2	-	**17**	**2,06**	**1,14**
Zeytinyağının çeşit, bölgesel ve fiziksel farklılıkları nedeniyle depolama güçleşir	10	1	4	1	1	**17**	**1,94**	**1,3**
Yüksek kalitelerdeki ürünlerin beklendiği şekilde değerlendirilmesine engel olur	11	-	3	-	3	**17**	**2,06**	**1,6**
Zeytinyağında lisanslı depolama kârlı değildir	6	-	7	1	3	**17**	**2,71**	**1,49**
Pazarlamada sorun çıkar	10	-	2	1	4	**17**	**2,35**	**1,77**
Dökme ticarette sorun çıkar	9	-	4	-	4	**17**	**2,41**	**1,7**
Markalı ticarette sorun çıkar	9	2	1	-	5	**17**	**2,41**	**1,81**
Türkiye'de sistem kurulumunda geç kalındı	5	1	7	1	3	**17**	**2,76**	**1,44**

5. kesinlikle katılıyorum, 4. katılıyorum, 3.fikrim yok, 2. kısmen katılıyorum 1. kesinlikle katılmıyorum
*Sadece lisanslı depoculuk hakkında bilgisi olan kişilerden cevap alınmıştır.

6.1.1.3 Zeytinyağı sanayicilerinin kalite güvence ve gıda güvenliği sistemlerine eğilimleri

Bu bölümde incelenen işletmelerdeki sanayicilerin farklı özellikleri bakımından kalite güvence ve gıda güvenliği sistem belgelerine sahip olma durumları ele alınmıştır.

İncelenen işletmelerdeki sanayiciler yaşlarına göre iki gruba ayrıldığında, 50 yaşında ve daha genç olanlarla 51 yaş ve daha üzeri yaşlarda olanlar arasında kalite güvence ve gıda güvenliği sistem belgesine sahip olma bakımından fark olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 6.10). Buna göre sanayicilerin yaşı arttıkça kalite güvence ve gıda güvenliği sistem belgesine sahip olma oranı azalmaktadır. Bu ise genç girişimcilerin gıda güvenliği ve kalite güvence sistem belgeleri konusunda daha hassas olduklarını göstermesi bakımından sektör adına olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge 6.10 Sanayicilerin Yaşlarına Göre Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahip Olma Durumu

Yaş	Kalite Güvence Sistem Belgesi		Khi-Kare		
	Var	Yok	Değeri	sd	p*
50 ve altı	15	9	11.759	1	**0,01**
51 ve üzeri	4	22			
	Gıda Güvenliği Sistem Belgesi				
	Var	Yok			
50 ve altı	12	14	4.987	1	**0.026**
51 ve üzeri	4	20			

* 3 missing value nedeniyle N=50 üzerinden değerlendirilmiştir.
P ≤ 0.050 için anlamlıdır.

İncelenen işletmelerdeki sanayiciler eğitim seviyelerine göre iki gruba ayrıldığında, ilköğretim ve lise mezunu olanlarla ön lisans ve lisans mezunu olanlar arasında kalite güvence ve gıda güvenliği sistem belgesine sahip olma bakımından fark olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 6.11). Buna göre eğitim seviyesi arttıkça kalite güvence ve gıda güvenliği sistem belgesine sahip olma oranı da artmaktadır.

Çizelge 6.11 Sanayicilerin Eğitim Seviyelerine Göre Kalite Güvence Sistem Belgesine Sahip Olma Durumu

Eğitim Seviyesi	Kalite Güvence Sistem Belgesi		Khi-Kare		
	Var	Yok	Değeri	sd	p*
İlköğretim ve lise	3	24	18.013	1	**0.000**
Ön lisans ve lisans	16	7			
	Gıda Güvenliği Sistem Belgesi				
	Var	Yok			
İlköğretim ve lise	1	26	21.598	1	**0.000**
Ön lisans ve lisans	15	8			

* 3 missing value nedeniyle N=50 üzerinden değerlendirilmiştir.
P ≤ 0.050 için anlamlıdır.

6.1.2 Zeytinyağı sanayicilerinin başlıca sorunları

İncelenen işletmelerdeki sanayicilere sektördeki başlıca sorunları sorulduğunda, öncelikli sorunlarının satış, piyasa organizasyonu, fiyat ve depolama olduğu belirtilmiştir (Çizelge 6.12).

Çizelge 6.12 İncelenen İşletmelerdeki Sanayicilerin Başlıca Sorunları

Sorun	Sayı	%
Satış	17	32,08
Piyasa Organizasyonu	17	32,08
Fiyat	13	24,53
Depolama	10	18,87
Dağıtım	7	13,21
Taşıma	4	7,55
Ambalajlama	3	5,66

6.1.3 Yağhanelerin genel özellikleri

Yapılan saha çalışmalarında İzmir ilinde faaliyet gösteren yağhanelerin tamamına yakınının modern kontinü sistem makineler ile çalışan işletmeler olduğu görülmüştür. Yağhanelerin genelinin küçük ölçekli aile işletmesi olduğu ve profesyonel idarecilikten uzak çalıştıkları da gözlemlenmiştir. Ayrıca tüm işletmeciler zeytinyağı fiyatlarını takip ettiklerini belirtmişlerdir.

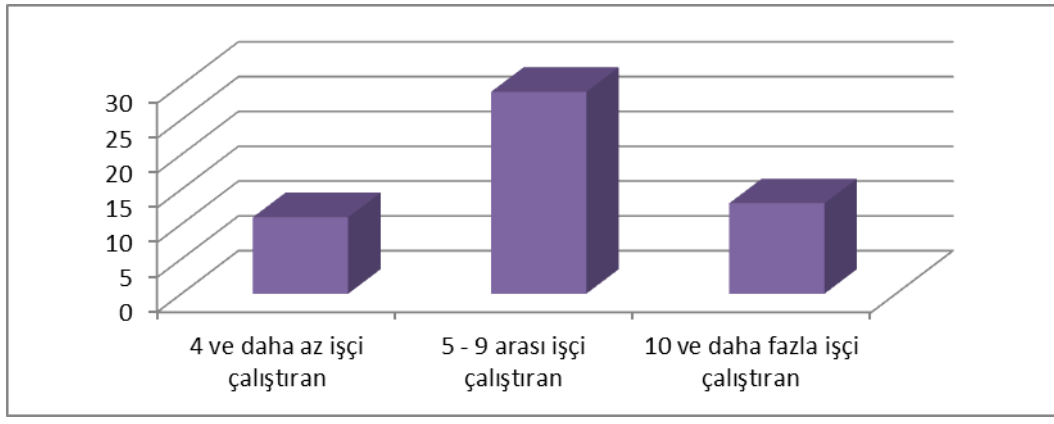
İncelenen yağhanelerin bir bölümü zeytin sıkımı dışında, şişeleme, markalı şişeleme ve perakende satış da yapmaktadır. Bu işletmelerden üç tanesi Tariş ve bir tanesi de bulunduğu köyün kendi kalkınma kooperatifidir. Kurum ve kuruluşlara üyelikler dikkate alındığında; Ticaret Odası ve Sanayi Odasına üye olma eğiliminin daha yüksek olduğu görülmüştür. Takip edilen fiyatlar değerlendirildiğinde ise; Tariş ve Ticaret Borsası'na ait fiyatların daha çok izlendiği görülmüştür (Çizelge 6.13).

Çizelge 6.13 İncelenen Yağhanelerin Genel Özellikleri

İşletme Çeşidi		**Hukuki Durumu**		**Kurum ve Kuruluşlara Üyelik**		**Zeytinyağı Fiyatlarını Takip Ettikleri Kurum ve Kuruluşlar**		**Sezon İçi İşçi Sayısı**		**Çalışılan Çiftçi Sayısı**		**Kalite Güvence Sistem Belgesine Sahiplik Durumu**		**Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahiplik Durumu**	
Sadece Yağhane	26	Tek Kişi İşletmesi	25	Sanayi Odası	30	Tariş	10	4 ve daha az	11	499 ve altı	14	Var	19	Var	16
Yağhane ve Şişeleme	1	Koop. ya da Birlik	4	Ticaret Odası	46	Toptancı	5	5 - 9 arası	29	500 - 999 arası	13	Yok	31	Yok	34
Yağhane ve Markalı Şişeleme	2	A.Ş.	8	Ticaret Borsası	23	Borsa	6	10 ve daha fazla	13	1 000 ve üzeri	11				
Yağhane, Markalı Şişeleme ve Per. Satış	24	Ltd. Ş.	16	İhracatçı Birlikleri	20	Dünya	4								
						Tariş ve Toptancı	4								
						Tariş ve Borsa	6								
						Borsa ve Dünya	2								
Toplam	**53**		**53**		**-**		**37**		**53**		**38**		**50**		**50**

İncelenen yağhanelerdeki sanayicilerin Ticaret Borsası'nın faaliyetleri hakkındaki görüşleri sorgulandığında, sadece iki sanayiciden yanıt gelmiştir. Bu sanayiciler; tescildeki stopaj avantajını, takip edilmeyen dünya fiyatlarını ve bilgilendirme eksikliğini sorun olarak görmektedirler.

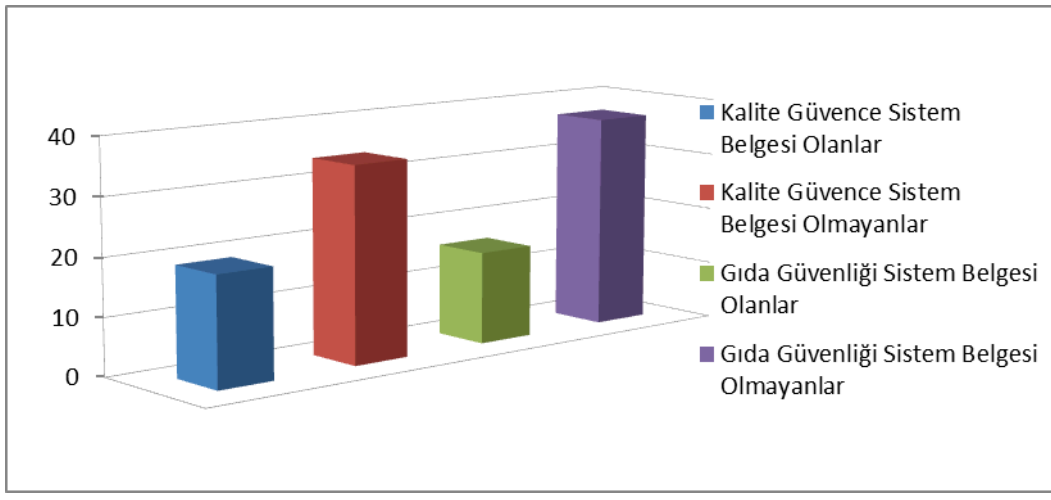
İncelenen yağhanelerin sezon içinde yaklaşık %55'inin 5 ile 9 arası işçi çalıştırdığı, aynı dönemde %20'sinin 4 ve daha az işçi çalıştırdığı ve %25'inin 10 ve daha fazla işçi çalıştırdığı belirlenmiştir (Bkz. Çizelge 6.13 ve Şekil 6.6). Bu yağhanelerin sezon içinde günlük yaklaşık 11 saat çalıştıkları ve işletmelerin %38'inin sezon dışında da işçi çalıştırdığı görülmüştür.

Şekil 6.6 İncelenen Yağhanelerin Sezon İçi İstihdam Ettikleri İşçi Sayıları

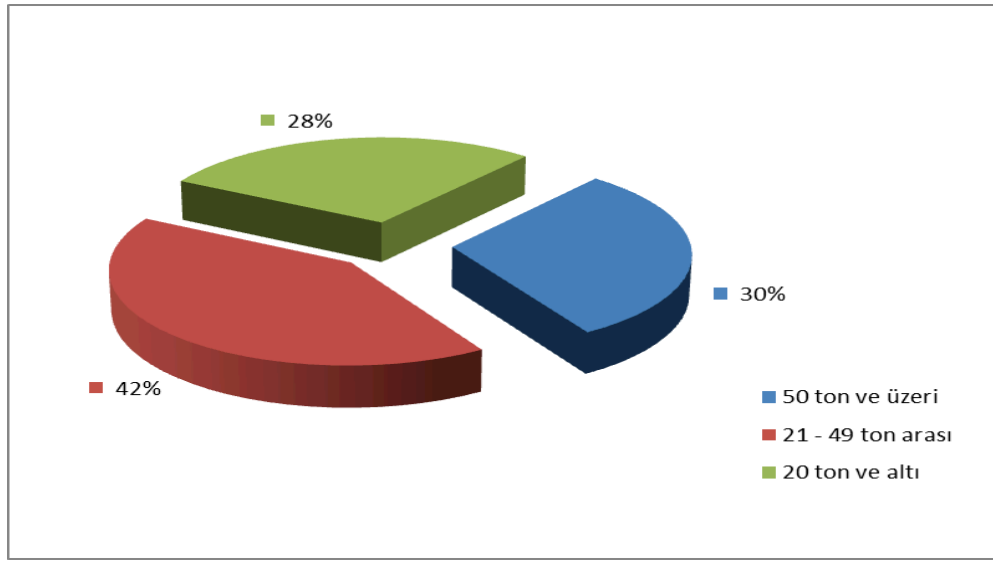
Günümüzde tarım ve gıda ürünleri pazarlamasında gıda güvenliği ve kalite güvence sistemleri oldukça önemsenen konulardır (Tunalıoğlu, 2010). Gıda güvenliği tüketilen gıdanın sağlığa zarar vermesinin engellenmesi ve gıdalarda olabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararların bertaraf edilmesi için alınan tedbirlerin bütünüdür (Çobanoğlu, 2007). Kalite güvencesi, bir ürün ya da hizmetin müşteri ihtiyaçlarını tam ve doğru olarak karşılamasını sağlamak için, tüm işletme fonksiyonlarının aynı amaç doğrultusunda bir araya getirilmesidir (Anonim, 2013).

İncelenen yağhanelerin sadece %36'sı kalite güvence sistem belgesine sahip olduklarını beyan ederken, yine bu işletmelerin %30'u gıda güvenliği sistem belgesine sahip olduklarını belirtmişlerdir (Bkz. Çizelge 6.13 ve Şekil 6.7). Kalite güvence sistem belgesi olan işletmelerin %37'si TSE, %95'i ISO ve %21'i ise diğer kalite güvence sistem belgelerinden birine sahip olduğunu belirmişlerdir.

Şekil 6.7 İncelenen Yağhanelerin Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahip Olma Durumları

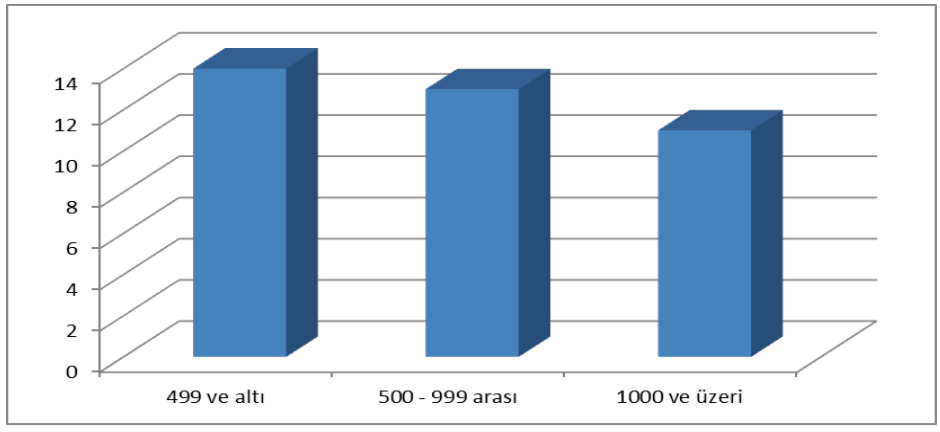
Daha önce de belirtildiği gibi incelenen yağhaneleri mevcut zeytinyağı depo kapasitelerine göre gruplandırıldığında %30'unun 50 ton ve üzerinde, %42'sinin 21-49 ton arasında ve %28'inin ise 20 ton ve altında bir depolama kapasitesine sahip olduğu görülmüştür (Bkz. Çizelge 2.3 ve Şekil 6.8). Bu işletmelere ait depoların yaklaşık %91'inde kalite sınıflandırılması yapıldığı, %30'unda ise sıcaklık kontrolü sağlandığı belirtilmiştir.

Şekil 6.8 İncelenen Yağhanelerin Depo Kapasiteleri

İncelenen yağhanelerin %47'sinin bir laboratuvardan faydalandığı ve bunların %20'sinin kendisine ait bir laboratuvarı olduğu belirlenmiştir.

Yağhaneler ham zeytinini işledikleri çiftçi sayıları bakımından değerlendirildiğinde %37'sinin 500 çiftçiden daha az müşterisinin olduğu, %34'ünün 500 ile 999 arasında çiftçi ile çalıştığı ve %29'unun ise 1 000 ve üzerinde çiftçinin ham zeytinini işlediği görülmüştür (Bkz. Çizelge 6.13 ve Şekil 6.9).

Şekil 6.9 İncelenen Yağhanelerin Ham Zeytinini İşledikleri Çiftçi Sayısı (Adet)

6.2 Zeytinyağı İhracatçılarının ve Zeytinyağı İhracatçısı Firmaların Genel Özellikleri

Bu bölümde önce zeytinyağı ihracatçılarının daha sonra da zeytinyağı ihraç eden firmaların genel özellikleri incelenmiştir.

6.2.1 Zeytinyağı ihracatçılarının genel özellikleri

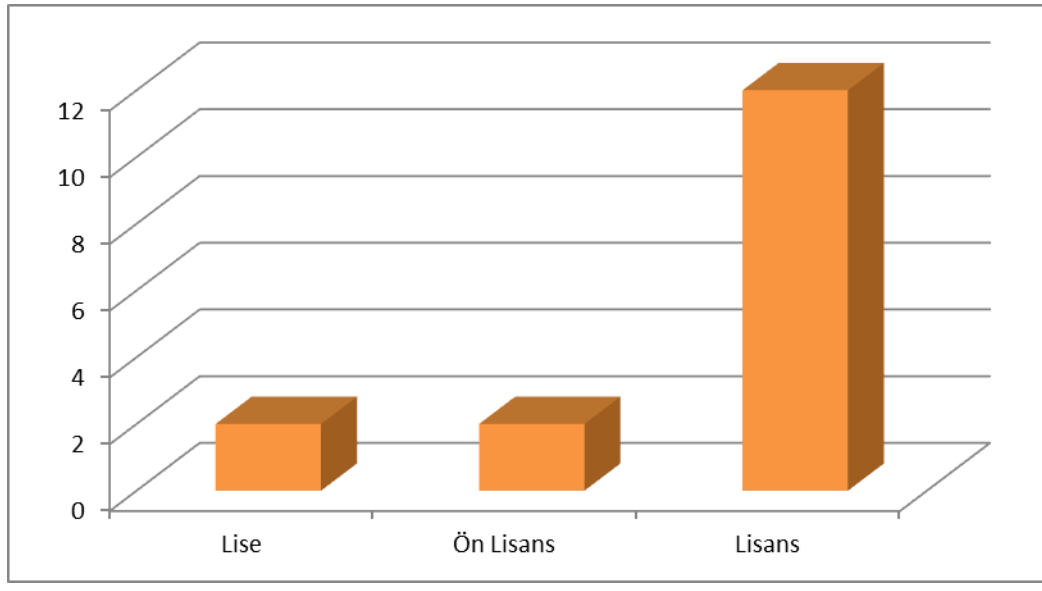
Bu başlık altında incelenen ihracatçılarının yaş dağılımları, eğitim seviyeleri, mesleki deneyimleri ve incelenen işletmedeki çalışma süreleri gibi genel özellikleri ile sektördeki başlıca sorunları ele alınmıştır. Ayrıca yine bu bölümde zeytinyağı ihracatçılarının lisanslı depoculuk bilgi düzeyleri, sistemden beklentileri, gıda güvenliği ve kalite güvence sistemlerine eğilimleri değerlendirilmiştir.

İncelenen firmalardaki zeytinyağı ihracatçıların genel olarak orta yaş ve üzerinde olduğu görülmüştür. 30 yaşın altında sadece bir ihracatçı bulunduğu ve zeytinyağı ihracatçılarının yaş ortalamasının 42 olduğu belirlenmiştir. İncelenen firmalardaki ihracatçıların yaklaşık %59'unun bu işletmelerde 9 yıl ve daha az bir süredir çalışıyor oldukları, kalan ihracatçıların ise 10 ile 33 yıl arasında bir süredir zeytinyağı ihracatı yaptıkları belirlenmiştir (Çizelge 6.14).

Çizelge 6.14 İncelenen İhracatçıların Genel Özellikleri

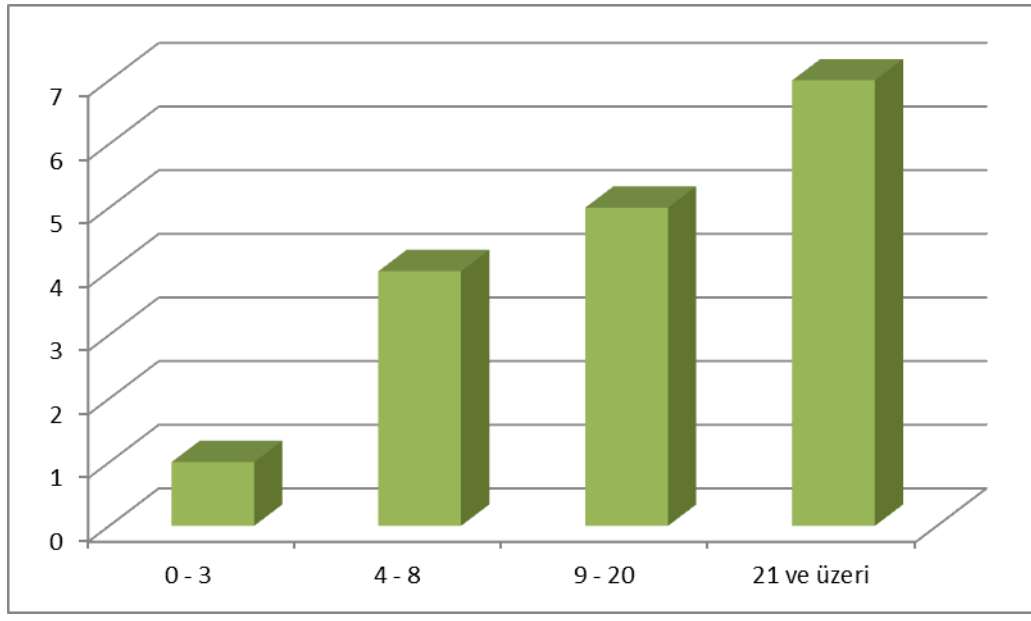
Yaş Dağılımları			**Eğitim Seviyeleri**			**Mesleki Deneyim**			**İşletmedeki Çalışma Süresi**		
40 ve üzeri	7	%41.2	Lise	2	%12.5	8 yıl ve daha az	5	%29.4	10 yıl ve üzeri	7	%41.2
39 ve altı	10	%58.8	Ön Lisans	2	%12.5	9 - 20 yıl arası	5	%29.4	9 yıl ve altı	10	%58.8
			Lisans	14	%75.0	21 yıl ve üzeri	7	%41.2			
Toplam	**17**	**%100.0**		**16**	**%100.0**		**17**	**%100.0**		**15**	**%100.0**

İncelenen firmalardaki ihracatçıların eğitim seviyelerinin yeterli olduğu ve tamamının lise ve üzeri eğitim seviyesinde olduğu görülmüştür (Çizelge 6.14 ve Şekil 6.10).

Şekil 6.10 İncelenen Firmalardaki İhracatçıların Eğitim Seviyeleri

İncelenen firmalardaki ihracatçıların genel olarak mesleki deneyime sahip oldukları söylenebilir. Nitekim ihracatçıların büyük çoğunluğu 9 yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahiptir (Bkz. Çizelge 6.14 ve Şekil 6.11).

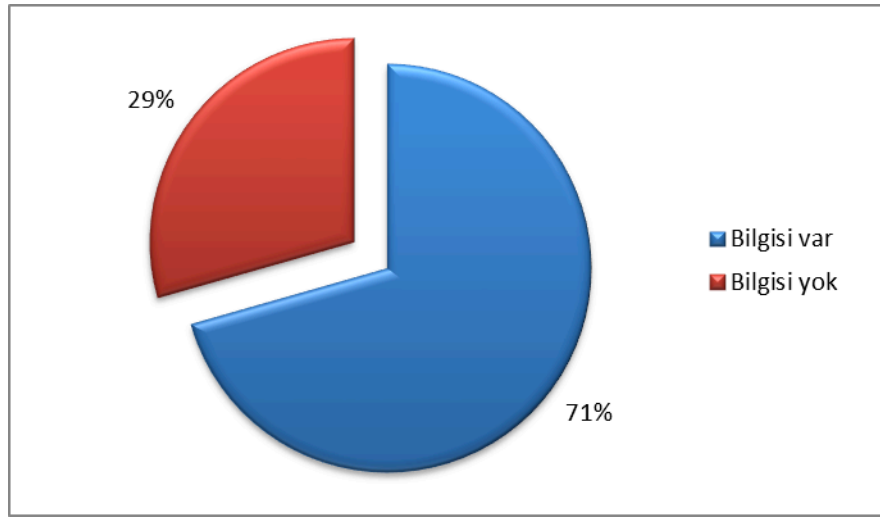
Şekil 6.11 İncelenen Firmalardaki İhracatçıların Mesleki Deneyimleri (yıl)

6.2.1.1 Zeytinyağı ihracatçılarının lisanslı depoculuk bilgi düzeyleri ve isteklilik durumu

Hedef pazarlarda istikrarlı bir ihracat artışı için rekabet gücünü arttırmak, düzenli ve kaliteli mal temin etmek gerekmektedir (İİB, 2013). Ürünün periyodisite nedeniyle yıldan yıla dalgalanma göstermesi, pazara düzenli mal sunmayı zorlaştırmakta ve ciddi pazar kayıpları yaşanabilmektedir (Lavee et al., 1997; Savran ve Demirbaş, 2012). Zeytinyağı ihracatçıları, genel olarak lisanslı depoculuk sisteminin kullanılması ile bu sorunun aşılmasının mümkün olduğunu düşünmektedirler (Çizelge 6.15). Bu nedenle ihracatçıların sistem hakkında bilgi sahibi olmaları büyük önem taşımaktadır.

Ankete katılan ihracatçıların genel olarak lisanslı depoculuk sistemi ve işleyişi hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Bilgi düzeyleri 5'li Likert Ölçeği ile ölçüldüğünde

ortalama 2.41 ile yeni kurulan bu sistem için çok düşük olmayan bir seviye ortaya çıkmaktadır (Şekil 6.12 ve Çizelge 6.15).

Şekil 6.12 İncelenen Firmalardaki İhracatçıların Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Çizelge 6.15 İhracatçıların Lisanslı Depoculuk Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Bilgi Düzeyi	N	%
Hiçbir Bilgisi Yok	5	29
Az Bilgisi Var	3	18
Biliyor	6	35
İyi Biliyor	3	18
Çok İyi Biliyor	0	0
Toplam	**17**	**100**
Ortalama Bilgi Düzeyi (1 ile 5 arası)	**2,41**	

Ankete katılan ihracatçıların %53'ü lisanslı depoculuk sistemi hakkında kısa bir bilgilendirme sonrasında bir lisanlı depo kurma ya da ortağı olma konusunda istekli olduklarını belirtirken, %29'u isteksiz olduğunu belirtmiştir. Kalan %18'lik kesim ise bu konuda kararsız olduğunu beyan etmiştir (Çizelge 6.16).

Çizelge 6.16 İhracatçıların Lisanslı Depo Kurma ya da Ortağı Olma Konusundaki İstekliliği

Seçim	**N**	**%**
İstekli	9	53
İsteksiz	5	29
Kararsız	3	18
Toplam	**17**	**100**

6.2.1.2 Zeytinyağı ihracatçılarının lisanslı depoculuk sisteminden beklenti ve geleceğe yönelik tahminleri

Bu bölümde incelenen işletmelerdeki ihracatçıların lisanslı depoculuk sisteminden beklenti ve geleceğe yönelik tahminleri 5'li Likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir.

Ankete katılan ihracatçılar lisanslı depoculuk sisteminin uygulanması ile özellikle depolama sırasında meydana gelen kalite kayıplarının azalacağını, ihracat sezonunun uzayacağını, dökme yerine markalı ve ambalajlı zeytinyağı ihracatının artacağını, ihracatta diğer ülke ihracatçıları ile rekabet şanslarının artacağını, ihracatın kolaylaşacağını, pazara sunulan kaliteli zeytinyağı miktarının artacağını, doğru ve zamanında kredi kullanımının kolaylaşacağını ve ihracatta pazar kaybı sorunlarının azalacağını belirtmişlerdir. Ayrıca ihracattan elde edilen kâr oranının artacağı ve farklı ülkelere ihracat olanağı sağlanacağı hususunda görüş bildirmişlerdir (Çizelge 6.17).

Çizelge 6.17 Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sistemi ile Elde Edilecek Avantajlar

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**N***	**Ölçek Ortalaması**	**Standart Sapma**
İhracat kolaylaşır	2	-	1	1	11	**15**	**4,27**	**1,44**
İhracattan elde edilen kâr artar	2	1	2	1	9	**15**	**3,93**	**1,53**
İhracatta pazar kaybı sorunları azalır	2	1	-	2	10	**15**	**4,13**	**1,51**
İhracat sezonu uzar	1	-	2	1	11	**15**	**4,4**	**1,18**
Pazara sunulan kaliteli zeytinyağı miktarı artar	1	1	1	2	10	**15**	**4,27**	**1,28**
Dökme yerine markalı ve ambalajlı zeytinyağı ihracatı artar	2	-	1	-	12	**15**	**4,33**	**1,45**
Farklı ülkelere ihracat olanağı sağlanır	2	1	4	2	6	**15**	**3,6**	**1,45**

Depolama sırasında meydana gelen kalite kayıpları azalır	1	-	-	-	14	**15**	**4,73**	**1,03**
İhracatta diğer ülke ihracatçıları ile rekabet şansı artar	1	1	1	1	11	**15**	**4,33**	**1,29**
Doğru ve zamanında kredi kullanımı kolaylaşır	2	-	1	2	10	**15**	**4,2**	**1,42**

5. kesinlikle katılıyorum, 4. katılıyorum, 3.fikrim yok, 2. kısmen katılıyorum 1. kesinlikle katılmıyorum
*Sadece lisanslı depoculuk hakkında bilgisi olan kişilerden cevap alınmıştır.

Ankete katılan ihracatçılar lisanslı depoculuk sisteminin uygulanması ile çıkabilecek olası bir problem ya da dezavantaj hakkında kesin bir yargıda bulunmamakla birlikte, zeytinyağında lisanslı depolamanın kârlı olmadığı, zeytinyağının çeşitsel, bölgesel ve fiziksel farklılıkları nedeniyle depolamasının güç olabileceği ve bu sistemin yüksek kalitelerdeki ürünlerin beklendiği şekilde değerlendirilmesine engel olabileceği yönündeki endişelerini bildirmişlerdir (Bkz. Çizelge 6.18).

Çizelge 6.18 Zeytinyağında Lisanslı Depoculuk Sisteminin Uygulanması Sırasında Ortaya Çıkabilecek Olası Problemler ve Dezavantajlar

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**N***	**Ölçek Ortalaması**	**Standart Sapma**
Zeytinyağının kendi yapısından kaynaklanan depolama riskleri lisanslı depoculuğun uygulanmasına engel olur	8	2	5	-	-	**15**	**1,8**	**0,94**
Zeytinyağının çeşitsel, bölgesel ve fiziksel farklılıkları nedeniyle depolama güçleşir	7	2	4	-	2	**15**	**2,2**	**1,42**
Yüksek kalitelerdeki ürünlerin beklendiği şekilde değerlendirilmesine engel olur	8	-	4	3	-	**15**	**2,13**	**1,3**
Zeytinyağında lisanslı depolama kârlı değildir	6	-	6	2	1	**15**	**2,47**	**1,36**
Pazarlamada sorun çıkar	10	-	3	-	2	**15**	**1,93**	**1,49**
Dökme ticarette sorun çıkar	10	1	2	-	2	**15**	**1,87**	**1,46**
Markalı ticarette sorun çıkar	10	2	1	-	2	**15**	**1,8**	**1,42**
Türkiye'de sistem kurulumunda geç kalındı	4	1	7	-	3	**15**	**2,8**	**1,42**

5. kesinlikle katılıyorum, 4. katılıyorum, 3.fikrim yok, 2. kısmen katılıyorum 1. kesinlikle katılmıyorum
*Sadece lisanslı depoculuk hakkında bilgisi olan kişilerden cevap alınmıştır.

6.2.2 Zeytinyağı ihracatçılarının başlıca sorunları

İncelenen firmalardaki ihracatçılara sektördeki başlıca sorunları sorulduğunda, öncelikli sorunlarının piyasa organizasyonu, satış, kalite ve depolama olduğu belirtilmiştir (Çizelge 6.19).

Çizelge 6.19 İncelenen Firmalardaki Zeytinyağı İhracatçılarının Başlıca Sorunları

Sorun	Sayı	%
Piyasa Organizasyonu	9	52,94
Satış	8	47,06
Kalite	8	47,06
Depolama	5	29,41
Dağıtım	4	23,53
Taşıma	2	11,76
Ambalajlama	2	11,76

6.2.3 Zeytinyağı ihraç eden firmaların genel özellikleri

Yapılan saha çalışmalarında İzmir İl'inde faaliyet gösteren zeytinyağı ihracatçısı firmaların yağhanelerde de gözlemlendiği gibi küçük ölçekli aile işletmesi olduğu ve profesyonel idarecilikten uzak çalıştıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca tüm ihracatçılar aynı zamanda zeytin üreticisi olduklarını ve zeytinyağı fiyatlarını takip ettiklerini de belirtmişlerdir.

İncelenen ihracatçı firmalar arasında sadece dökme zeytinyağı ihraç eden firma bulunmamaktadır. Bunun yanında 1 000 ton ve altında zeytinyağı ihraç eden küçük ölçekli firma sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Ankete katılan zeytinyağı ihracatçısı firmalardan 8'inin 99 ton ve altında depolama kapasitesinin olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6.20). Ankete katılan bir firma yetkilisi ise depolama kapasitesi hakkında bilgi vermekten kaçınmıştır. Bu depoların tamamında kalite sınıflandırılması yapıldığı, 12 adedinde ise sıcaklık kontrolü de sağlandığı saptanmıştır.

Çizelge 6.20 İncelenen Zeytinyağı İhracatçısı Firmaların Özellikleri

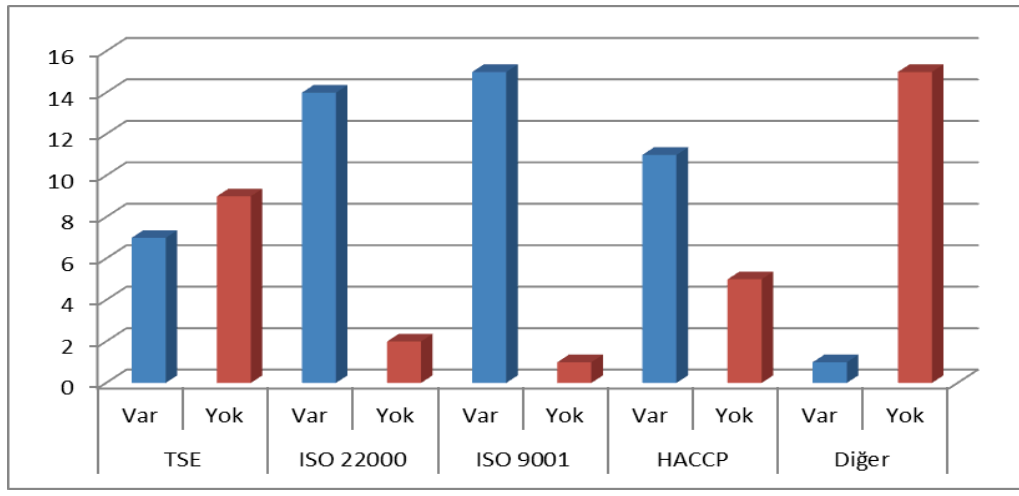
İşletme Çeşidi			**Kuruluş Yılı**			**Hukuki Durumu**			**Sezonluk İhracat Miktarı**			**Depo Kapasiteleri**		
Dökme Zeytinyağı İhraç eden	0	%0.0	2000 ve önce	8	%47.1	Tek Kişi işletmesi	2	%11.8	1 000 ton ve altında	9	%60.0	1 000 ton	5	%31.2

												ve üzeri		
Markalı ve Ambalajlı Zeytinyağı İhraç Eden	4	%26.7	2001 sonrası	9	%52.9	Koop. ya da Birlik	2	%11.8	1 000 ton üzeri	6	%40.0	100 - 999 ton arası	3	%18.8
Hem Dökme Hem de Markalı ve Ambalajlı Zeytinyağı İhraç Eden	11	%73.3				Ltd. Ş.	13	%76.4				99 ton ve altı	8	%50.0
Toplam	**15**	**%100.0**		**17**	**%100.0**		**17**	**%100.0**		**15**	**%100.0**		**16**	**%100.0**

İncelenen 17 zeytinyağı ihracatçısı firmadan 16'sı kalite güvence ve/veya gıda güvenliği sistem belgelerinden en az birine sahip olduğunu beyan etmiştir. Sahip olunan belgeler TSE, ISO 22000, ISO 9001, HACCP ve GLOBALGAP'dir (Çizelge 6.21 ve Şekil 6.13). Ankete katılan bir firma yetkilisi ise konu hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir. İhracat sırasında firmaların tamamında bir kalite sınıflandırması yapıldığı ve yararlandıkları en az bir laboratuvar olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 6.21 Zeytinyağı İhracatçısı Firmaların Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahip Olma Durumları (Adet)

TSE	Var	7	%43.8
	Yok	9	%56.2
ISO 22000	Var	14	%87.5
	Yok	2	%12.5
ISO 9001	Var	15	%93.8
	Yok	1	%6.2
HACCP	Var	11	%68.8
	Yok	5	%31.2
Diğer	Var	1	%6.2
	Yok	15	%93.8

Şekil 6.13 İncelenen İhracatçı Firmaların Kalite Güvence ve Gıda Güvenliği Sistem Belgesine Sahip Olma Durumları (Adet)

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, Dünya'nın en önemli zeytinyağı üreticisi ve ihracatçısı ülkeleri arasındadır. Geleceğe yönelik yapılan planlamalar neticesinde arttırılan zeytin ağacı varlığı ile zeytinyağı üretiminde ciddi artış beklenmektedir. Üretimde meydana gelecek bu artışın, iç tüketimin arttırılması yanında, ihracatta mevcut pazarların devamlılığı ve yeni pazarların bulunması ile değerlendirilmesi beklenmektedir. Uluslararası pazarda söz sahibi olabilmek için pazara düzenli ve kaliteli ürün sunmak son derece önemlidir. Lisanslı depoculuk sistemi, tarım ürünleri pazarlamasında ileriye dönük planlamalar yapmaya olanak sağlayan, zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın istenen kalite ve miktarda malın temini için kullanılabilen bir sistemdir. Özellikle zeytinyağı gibi hammaddesi periyodisite nedeniyle yıldan yıla dalgalanmalar gösterebilen bir üründe kullanılması çok daha büyük önem taşımaktadır.

Zeytinyağı sanayicilerinin genel olarak genel olarak lisanslı depoculuk sistemi ve işleyişi hakkında bilgi sahibi olmadıkları, ancak sektörde daha tecrübeli olanların lisanslı depo kurma ya da ortağı olma konusunda daha istekli oldukları belirlenmiştir. İhracatçıların ise; genel olarak lisanslı depoculuk sistemi ve işleyişi hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre; yaşı daha genç olan zeytinyağı sanayicilerinin sisteme daha

çekimser baktığı görülmüştür. Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça kalite güvence ve gıda güvenliği sistem belgesine sahip olma oranının da arttığı görülmüştür. Tüm zeytinyağı sanayici ve ihracatçıları lisanslı depoculuk sistemi ile depolamadan kaynaklanan kalite kayıplarının ve sezon içindeki fiyat dalgalanmalarının azalacağını düşünmektedirler. Araştırmada ayrıca; zeytinyağı sanayici ve ihracatçılarının zeytinyağı depolamanın kârlı olmadığını ve sistem kurulumunda geç kalındığını düşündükleri de gözlemlenmiştir.

Sistemin zeytinyağı sektörü açısından bu kadar önemli olmasına rağmen, Türkiye'de bu güne kadar yaygın olarak kullanılamamasının en önemli nedenlerinin başında bilgisizlik ve tanıtım eksikliği geldiği belirtilebilir. Özellikle üreticilerin konu hakkında hiçbir bilgiye sahip olmamaları tanıtım ve bilgilendirmedeki açığı işaret etmektedir.

Uluslararası pazarda "Kaliteli Türk Zeytinyağı" imajı yaratmak, daha kârlı bir üretim, istikrarlı bir ihracat ve ürün arzının az veya çok olduğu yıllarda kayıplarını en aza indirmek için Türkiye'de ürün ihtisas borsalarının kurulup lisanslı depoculuğun kullanılması gerekmektedir. Nitekim son yıllarda diğer bazı tarım ürünlerinde ortaya çıkan gelişmelerin, zeytinyağında lisanslı depoculuk sisteminin gelişmesini de pozitif yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Sektör adına üretimin kayıt altına alınabilmesi, sigortalama ve destekleme çalışmalarının sağlıklı yürütülebilmesi için lisanslı depoculuk sisteminin en kısa sürede yaygınlaştırılması en önemli önerilerden biridir.

Sonuç olarak denebilir ki; lisanslı depoculuk mevzuatı sistemin kurulumu ve düzgün çalışması için tek başına yeterli değildir. Yasal düzenlemelerin hayata geçirilebilmesi ve sistemden beklenen faydaların sağlanabilmesi için, sektördeki tüm aktörlerin, özellikle üretici, sanayici ve ihracatçıların sistemle bütünleşik tüm konularda eğitilmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu durumun zeytincilik sektöründe ayrışmalardan kaçınılmasına, örgütlenmenin artmasına ve sektördeki tüm aktörlerin birlikte çaba sarf etmesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

Anonim, 2013, Kalite Güvence Sistemi ve ISO 9000 Standartları, http://www.istanbul.edu.tr/eng/metalurji/selim/tky4%2087-112.pdf, (Erişim Tarihi: 13.11.2013).

Artukoğlu, M. ve Gencer, F.F., 2003, Türkiye ve Ab'de Zeytinyağına İlişkin Son Uygulamaların Değerlendirilmesi, Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri, 141-148 s.

Carter, M. and Waters, E., 2004, Rethinking Rural Finance: A Synthesis of the Paving the Way Forward for Rural Finance Conference, Collaborative Research Support Program, University of Wisconsin Madison, Washington DC-United States of America.

Coulter, J., 2009, Review of warehouse receipt system and inventory credit initiatives in Eastern and Southern Africa, UNCTAD. All ACP Agricultural Commodities Programme (AAACP).

Coulter, J. and Onumah, G., 2002, The Role of Warehouse Receipt Systems in Enchanced Commodity Marketing and Rural Livelihoods in Africa, *Food Policy*, 319-337 pp.

Çobanoğlu, F., 2007, Türkiye Kuru ve Taze İncir Üretim, İç ve Dış Pazarlamasında Bazı Kalite Güvence Sistemlerinin Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, 52 s.

Ege İhracatçı Birlikleri (EİB), 2012, Hizmete Özel Rapor.

Ege İhracatçı Birlikleri (EİB), 2013, Zeytinyağı İhracat Raporu, http://www.egebirlik.org.tr/Asp/Content.Asp?Content=4&ID=170&MS=1&MN01=9&MN02=5&MN03=0&MN04=0&MN05=0&MSO=1&IdO=244, (Erişim Tarihi: 17.09.2013).

Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO), 2012, Hizmete Özel Rapor.

Erbay, R., 2007, Lisanslı Depoculuğun ve Teslimata Bağlı İşlemlerin Türkiye Tarım Ürünleri Piyasasına ve Vadeli İşlemlere Olası Etkileri, İstanbul Ticaret Odası, Entegre Matbaacılık, 2007-26, İstanbul, 119 s.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Erdal, G., 2005, Türkiye'de Vadeli İşlemler Piyasası ve Bazı Tarımsal Ürünler Üzerinde Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 157 s.

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2013, Fao Agriculture Statistics, http://faostat.fao.org/site/567/default.aspx#ancor, (Erişim Tarihi: 15.05.2013).

Gencer, F.F., 2009, Ab ve Türkiye'de Sürdürülebilir Tarım Uygulamalarının İncelenmesi ve Türkiye'de Sürdürülebilir Tarıma Yönelik Politikaların Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma: Zeytin Örneği, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bilim Dalı, 249 s.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) İzmir İl Müdürlüğü, 2012, Hizmete Özel Rapor.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (GTB), 2013, Kuruluş ve Faaliyet İzni Verilen Lisanslı Depolar, www.gumrukticaret.gov.tr, (Erişim Tarihi: 14.06.2013).

Höllinger, F. and Rutten, L. 2009, The use of warehouse receipt finance in agriculture in ECA countries, Technical background paper for the World Grain Forum 2009, St. Petersburg, Russian Federation, 6-7 June.

International Olive Council (IOC), 1991, Olive Oil Quality Improvement, Instituto Sperimentale per la Elaitechnica, Madrid, 80 p.

International Olive Council (IOC), 2013, Survey and Assessment Division, http://www.internationaloliveoil.org/estaticos/view/130-survey-and-assessment-division, (Erişim Tarihi: 15.05.2013).

İstanbul İhracatçı Birlikleri (İİB), 2013, Birlik Hakkında, http://www.iib.org.tr/tr/birliklerimiz-agac-mamulleri-ve-orman-urunleri-ihracatcilari-birligi.html, (Erişim Tarihi: 17.09.2013).

İzmir Ticaret Odası (İZTO), 2012, Hizmete Özel Rapor.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Kaya, H.G., 2007, Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Sistemi Beklentileri Karşılayabilir mi?, *Türktarım Dergisi*, 8-12 s.

Karabaş, S. ve Güler, A.Z., 2010, Lisanslı Depoculuk Sisteminin İşleyişi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Sayı: 1, 196-210 s.

La Grande, M.D., 2002, Feasibility Study for a Regional Warehouse Receipt Program for Mali, Senegal and Guinea, Abt Associates Inc., Montgomery-United States of America.

Lacroix, R. and Varangis, P., 1996, Using Warehouse Receipts in Developing and Transition Economies, *Finance and Development*, 3, 36-39 pp.

Lavee, S., Navero, D.B., Bongi, G., Jardak, T., Loussert, Raymond., Martin, G.C. ve Trigui, A., 1997, Zeytinin Biyolojisi ve Fizyolojisi, Dünya Zeytin Ansiklopedisi, IOC, ISBN 84-01-61944-0, 59-105 pp.

Lyimo, A.P., 2009, Warehouse Receipt System Rudi Experience, ESAANET Nairobi Meeting, 17th May 2009.

Malhotra, 1996, Marketing Research: An Applied Orientation, 2.ed., Prentice-Hall International Inc, Upper Saddle River, New Jersey, 890 p.

Martin, E. and Bryde, P., 1999, Grain Receipts in Economies in Transition: An Introduction to Financing of Warehouse Receipts, Agricultural Finance and Credit Infrastructure in Transition Economies, Org Econ Cooperat and Dev, Moscow, 218-232 pp.

Newbold, P., 1995, Statistics for Business and Economics, Prentice Hall International Editions, New Jersey, 867 p.

Onumah, G., 2010, Implementing warehouse receipt systems in Africa potential and challenges, Fourth African Agricultural Markets Program Policy Symposium, September 6-7, Lilongwe, Malawi.

Polatlı Ticaret Borsası (PTB), 2011, Lisanslı Depoculuk, http://www.polatliborsa.org.tr/depoculuk.php, (Erişim Tarihi: 16.06.2013).

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Resmi Gazete, 2013, http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx, (Erişim Tarihi: 10.06.2013).

Saran, P., Bindra, P.S., Mehta, S.M., Mishra, A., Unnikrishnan, K., Kaul, A., Taori, K.J., Kumar, S., Bansal, R.K., Vilasachandran, T. and Samantaray, M.K., 2005, Report of The Working Group on Warehouse Receipts and Commodity Futures, Department Reserve Bank of India, Mumbai.

Savran, M.K. ve Demirbaş, N., 2011, Türkiye'de Sofralık Zeytinde Kalite Sorunu ve Öneriler, *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 25(2), 89-99 s.

Savran, M.K. ve Demirbaş, N., 2012, Türk Zeytinyağı Sektöründe Kalite Sorununun SWOT Analiziyle Değerlendirilmesi, *Zeytin Bilimi Dergisi*, 3(1), İzmir, 11-18 s.

Saygılıer, G.D., 2009, İzmir Pamuk Borsasının Etkinleşememe ve Gelişememe Nedenleri, Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

Tekçe, H., 2006, Türkiye Vadeli İşlemler Borsasının Polonya Örneği ile Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı.

Tuna, S., 2005, Siyah Sofralık Zeytin Fermentasyonunda Alkali ve Enzimatik Yöntemlerin Fizikokimyasal Özellikler Üzerine Etkisi. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.

Tunalıoğlu, R., 2010, Türkiye'de Zeytinyağı Pazarlamasında Gıda Güvenliği Ve Kalite Güvence Sistemlerinin Uygulanması Ve Gelişmelerin Değerlendirilmesi, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 16 (2), 59-66 s.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2013, Bitkisel Üretim İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001, (Erişim Tarihi: 15.05.2013).

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

United States Agency for International Development (USAID), 2007, Necessary conditions for an effective warehouse receipts activity. Concept Paper, Pennsylvania Avenue, NW Washington, DC 20253, 13 p.

Üzümoğlu, S.S., 2008, Tarımsal Ürün Borsaları ve Vadeli İşlemler, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.

ÖZGEÇMİŞ

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak 21 Aralık 1980 tarihinde Ankara'da doğan Muzaffer Kerem SAVRAN, İlkokulu İznik Kılıç Arslan İlkokulu'nda, ortaokulu İznik Lisesi'nde tamamladı. Lise öğrenimini 1997 yılında Manisa Beydere Ziraat Meslek Lisesi'nde tamamlayıp, 1998 yılında Giresun Çanakçı İlçe Tarım Müdürlüğü'ne Teknisyen unvanıyla atandı. 2005 yılında Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü'nden mezun oldu ve aynı yıl halen Yüksek Mühendis olarak görev yapmakta olduğu Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü'ne atandı. 2013 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Tarım Politikası ve Yayım Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır.

İZMİR TİCARET BORSASI
Gazi Bulvarı No:2 Konak İzmir / TÜRKİYE
E-posta: info@itb.org.tr
Web: www.itb.org.tr

ISBN No: 978-605-137-479-6